

საგარეო-ეკონომიკური ფერმინების ლექსიკონი

საერთაშორისო კომპანია

„ესაბი“

თბილისი — 1992

წინამდებარე ლექსიკონში მოცემულია საგარეო-ეკონომიკური ტერმინები და მისი განმარტებები, რომელთაც დიდი მნიშვნელობა აქვს საზღვარგარეთის ქვეყნებთან ეკონომიკური ურთიერთკავშირებისათვის.

აღნიშნული ლექსიკონი პირველად გამოდის ქართულ ენაზე.

აგენტი — (აგრეთვე ბროკერი, დილერი, კომისიონერი, მაკლერი) — იურიდიული ან ფიზიკური პირი, რომელიც სხვა პირის (პრინციპალის) დავალებით ახდენს განსაზღვრულ მოქმედებებს ამ პირის ხარჯზე და მისი სახელით, აგრეთვე ამზადებს გარიგებას, მაგრამ ხელმოწერის უფლების გარეშე. აგენტი თავისი საქმიანობისათვის ჩვეულებრივ იღებს გასამრჯელოს, რომლის სიდიდე განისაზღვრება აგენტსა და დავალების მიმცემ პარს შორის დადებული ხელშეკრულებით (იხილე სააგენტო ხელშეკრულება).

სავაჭრო ზღვაოსნობაში, რომელიც დაკავშირებულია სხვადასხვა ქვეყნის მრავალ პორტში გემების შესვლასთან, გემას აგენტი თავის თავზე იღებს გემის პორტში შესვლასა და დგომასთან დაკავშირებული (მათ შორის გემის ანაკრებების და სტივიდორის დაქირავების ანაზღაურების ჩათვლით) ყოველგვარი ფორმალობების შესრულებას, რითაც დახმარებას უწევს გემის მებატონეს. აგენტი, რომელიც ემსახურება რეგულარულ ხაზებს, ჩამოთვლილი ფუნქციების გარდა განახორციელებს აგრეთვე ხაზზე მცურავ გემებზე ტვირთის მიზიდვას.

ავანსი — მატერიალურ ფასეულობასა და გაწეულ მომსახურებაზე მომავალი გადასახადების ანგარიშით გაცემული ფულადი თანხა. 100 %-იანი ავანსი, როგორც ანგარიშსწორების ფი-

რმა საგარეო ვაჭრობაში იშვიათად გამოიყენება და ყველაზე არახელსაყრელ ფორმას წარმოადგენს იმპორტიორისათვის (ექსპორტიორისათვის — პირიქით).

ავანსი მყიდველის — საფირმო კრედიტის სახესხვაობა, რომელსაც კონტრაქტის ხელმოწერის დროს (ან ხელმოწერას შემდეგ) უმოკლეს ვადაში იმპორტიორი აძლევს საზღვარგარეთელ მომწოდებელს. ეს თანხა ჩვეულებრივ შეადგენს შეკვეთილი მანქანების, მოწყობილობის, გემებისა და სხვათა მიწოდების ღირებულების არანაკლებ 15%-ს.

ავარია — საზღვაო გადაზიდვის პროცესში გემის, ტვირთის და ფრახტისათვის მიყენებული ზარალი. ზარალის სახეებისა და დანაკარგების განაწილების პრინციპების მიხედვით ავარია არის საერთო და კერძო. საერთო ავარია ექვემდებარება განაწილებას გემს, ფრახტსა და ტვირთს შორის. კერძო ავარიას განიცდის კონკრეტული პირი. საერთო ავარიას მიეკუთვნება ზარალი, რომელიც გამოწვეული იქნა საერთო საშიშროებისაგან გემის, ფრახტისა და ტვირთის გადარჩენისათვის განზრახ და გონივრულად გაწეული დანახარჯებით. დანახარჯები ნაწილდება გადარჩენილი ქონების ღირებულების პროპორციულად.

აკრედიტივი — დავალება ბანკის მიმართ საკრედიტო წერილში აღნიშნული პირობების შესრულებისას ფიზიკური ან იურიდიული პირისათვის განსაზღვრული აანხის გადახდის შესახებ. სააკრედიტივო ოპერაციის მონაწილეები არიან: კლიენტი, რომელიც ავალებს ბანკს აკრედიტივის გახსნას; აკრედიტივის გამჟღავნებელი ბანკი; ბანკი, რომელსაც გადაეცა აკრედიტივის შეს-

რულება და რომელიც ამოწმებს აკრედიტივის პირობების დაცვას; პირი (მიმღები, ბენეფიციარი), რომლის სასარგებლოდაა გახსნილი აკრედიტივი. აკრედიტივი შეიძლება იყოს ფულადი და სასაქონლო (დოკუმენტური). ფულადი აკრედიტივი — ბანკის მიერ გაცემული სახელობითი დოკუმენტია იმ პირზე, რომელმაც შემოიტანა განსაზღვრული თანხა და სურს ეს თანხა სრულად ან ნაწილობრივ მიიღოს სხვა ქალაქში ან საზღვარგარეთ განსაზღვრული პერიოდის განმავლობაში. სასაქონლო აკრედიტივი ხშირად გამოიყენება ექსპორტიორსა და იმპორტიორს შორის საგარეო ვაჭრობის დროს. აკრედიტივით ანგარიშსწორება ხორციელდება აკრედიტივის გამხსნელ ბანკში. საქონლის თანმხლები დოკუმენტების (სადაზღვევო პოლისი, კონოსამენტი, ხარისხის სერტიფიკატი და ა. შ.) წარდგენისას, აკრედიტივი შეიძლება იყოს: გასაწვევი (მოქმედების პერიოდში აკრედიტივი შეიძლება ანულირებული იქნეს მისი გამხსნელი ფირმის მიერ) და არაგასაწვევი (წარმოადგენს ბანკ-ემიტენტის მტკიცე ვალდებულებას); დამტკიცებული (ე. ი. გარანტირებული მისი გამხსნელი ბანკის მიერ) და არადამტკიცებული: რევოლვერული (ავტომატურად შეივსება ლიმიტის დამტკიცებული საერთო თანხისა და მისი მოქმედების დროის ფარგლებში აკრედიტივის გამოყენების შესაბამისად); გადასაგზავნი (შეიძლება მთლიანად ან ნაწილობრივ გამოყენებული იქნეს სხვა პირების მიერ).

ანგარიში — საანგარიშსწორებო დოკუმენტი. შესასრულებელი ფუნქციების მიხედვით ანგარიშები არის შემდეგი სახის: ანგარიშ-ფაქტურა, ანგარიშ-სპეციფიკაცია და წინასწარი ანგარიში.

ანგარიშ-სპეციფიკაცია — აერთიანებს ანგარიშისა და სპეციფიკაციის რეკვიზიტებს. მასში აღნიშნულია ცალკეული სახისა და ხარისხის საქონლის ერთეულის ფასი. საქონლის მთელი პარტიის საერთო ღირებულება. გამოიწერება იმ შემთხვევაში, როდესაც პარტია შედგება განსხვავებული ასორტიმენტის საქონლისაგან, ზოგჯერ მას უწოდებენ სპეციფირებულ ანგარიშს.

ანგარიშ-ფაქტურა — გამოიწერება მყიდველის მიერ საქონლის მიღების შემდეგ. როგორც დოკუმენტი, იგი მიუთითებს საქონლისათვის გადასახდელ თანხას, მაგრამ ამ ძირითადი დანიშნულების გარდა ანგარიშ-ფაქტურა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს როგორც ზედნაღები გაგზავნილ საქონელთან ერთად. საბაჟო ორგანოების მოთხოვნით მრავალ ქვეყანაში ანგარიშ-ფაქტურა გამოიწერება დადგენილ ბლანკზე. ასეთი ანგარიში ამავე დროს წარმოადგენს საქონლის წარმოშობის შესახებ სერტიფიკატს ან შეეთავსება მას.

ანგარიში ღია — ანგარიშსწორების ერთ-ერთი ფორმა საგარეო ვაჭრობაში, რომლის საფუძველზეც ექსპორტიორი უცხოელი მყიდველის მისამართით აგზავნის საქონელს და სასაქონლო დოკუმენტებს, რომელთა განაღდებას იმპორტიორი ახდენს კონტრაქტით განსაზღვრული ვადის ფარგლებში. თუ განაღდებას ვადა თვეზე მეტია, ღია ანგარიში განიხილება არა როგორც ნაღდი წესით გადახდის ფორმა, არამედ, როგორც ანგარიშსწორება კრედიტით. ღია ანგარიში — ექსპორტიორისათვის ანგარიშსწორების ყველაზე არახელსაყრელი ფორმა, იმპორტიორისათვის კი — პირიქით.

ანგარიში წინასწარი — გამოიწერება იმ შემთხვევაში, როდესაც საქონლის მიღება ხდება დანიშნულების ადგილზე, მოცემულ ქვეყანაში, ან როდესაც ხორციელდება ნაწილობრივი მიწოდებები. იგი მოიცავს მონაცემებს საქონლის პარტიის რაოდენობისა და ღირებულების შესახებ და ექვემდებარება გადახდას. საქონლის მიღების ან მთელი პარტიის მიწოდების შემდეგ გამყიდველი გამოწერს ანგარიშ-ფაქტურას, რომლის საფუძველზეც ხდება საბოლოო ანგარიშსწორება.

საქონლის რაოდენობრივი დახასიათება აისახება სპეციალურ კომერციულ დოკუმენტებში, როგორიცაა: სპეციფიკაცია, ტექნიკური დოკუმენტაცია, შესაფუთი ფურცელი.

ანტისადემპინგო კანონმდებლობა — სპეციალური სამართლებრივი აქტები და დებულებები, მიმართული იაფფასიანი ექსპორტის (დემპინგის), ე. ი. საგარეო ბაზარზე საშინაო ბაზართან შედარებით ბევრად უფრო დაბალ ფასებში საქონლის გაყიდვის წინააღმდეგ. ანტისადემპინგო კანონმდებლობა კონცენტრირებული სახით წარმოდგენილია 1947 წელს მიღებული ტარიფებისა და ვაჭრობის შესახებ გენერალური შეთანხმების VI მუხლში და 1967 წლის ჟენევის კონფერენციაზე მიღებულ საერთაშორისო ანტისადემპინგო კოდექსში. ტარიფებისა და ვაჭრობის შესახებ გენერალური შეთანხმების VI მუხლი განსაზღვრავს სასაქონლო დემპინგს, ხოლო კოდექსი ითვალისწინებს შესაძლებლობას, რომ შესაბამის ნაციონალურ კანონმდებლობაში შეტანილ იქნეს პარაგრაფი „ზარალის“ შესახებ, რომელიც დემპინგის შედეგად იმპორტიორ ქვეყანაში მიიღო საწარმომ და ამ ზარალის დამამტკიცებელი დოკუმენტების წარდგენის წესის შესახებ. ავსტრიაში 1962 წელს მიღებული იქ-

ნა ანტისადემპინგო კანონი, რომელშიც პირველად იქნა მოცემული სასაქონლო დემპინგის რაოდენობრივი კრიტერიუმი: საექსპორტო ფასი ითვლება დემპინგურად, თუ იგი 20%-ით და უფრო მეტად დაბალია საქონლის შემომტანი ქვეყნის საშინაო ბაზრის ფასზე, ან თუ ეს ფასი 8 %-ით მაინც ნაკლებია მსოფლიო ფასებზე.

არბიტრაჟი — კანონით დადგენილ ფარგლებში არბიტრების, სამედიატორო მოსამართლეების დახმარებით ქონებრივი უთანხმოების გადაჭრის წესი. არბიტრაჟი გამოიყენება საერთაშორისო საზღვაო ნაოსნობაში ჩარტერით გადაზიდვისას.

იჯარა — ერთი მხარის — იჯარის მიმცემის მიერ მეორე მხარისათვის — მოიჯარესათვის ქონების გადაცემა გარკვეულ გასამრჯელოს საფასურად დადგენილი დროის განმავლობაში გამოყენების მიზნით. იგი ხორციელდება სპეციალური საიჯარო ხელშეკრულების საფუძველზე. ყიდვა-გაყიდვის შესახებ დადებული ხელშეკრულებისაგან განსხვავებით, რომლითაც საქონელზე საკუთრების უფლება გამყიდველიდან გადადის მყიდველზე, იჯარა იჯარის მიმცემს უნარჩუნებს საკუთრების უფლებას გაქირავებულ ქონებაზე. იგი მოიჯარეს აძლევს ქონების მხოლოდ გამოყენების უფლებას (იხილე ლიზინგი, რენტინგი). იჯარის ვადის გასვლის შემდეგ შესაძლებელია მოიჯარის მიერ ქონების შეძენა.

აქცეპტი — მყიდველის თანხმობა უცვლელად მიიღოს გამყიდველის მტკიცე ოფერტის ყველა პირობა.

აქცეპტი საბანკო — პირველი კლასის მსხვილი ბანკის მიერ თამასუქის აქცეპტი იმპორტიორის ან მისი ბანკის თხოვნით, რის გამოც ბანკი თავის თავზე იღებს დადგენილ ვადებში თამასუქის განაღდების ვალდებულებას. ბანკის მიერ აქცეპტირებული თამასუქის საიმედოობა მაღალდება. თამასუქის აქცეპტისათვის ბანკი იღებს საკომისიოს. საბანკო აქცეპტის განაღდების წყაროს წარმოადგენს თამასუქით მევალის მიერ ბანკ-აქცეპტანტში წინასწარ გადარიცხული საშუალებები.

ბაზარი რეალური საქონლის — ბაზარი, სადაც ფიუჩერსული ბირჟისაგან განსხვავებით მიმდინარეობს რეალური საქონლის ვაჭრობა. რეალური საქონლის ბაზარზე ხდება გარიგებები საქონლის მიწოდებაზე, როგორც დაუყოვნებლივ, ისე გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ. რეალური საქონლის ბაზარი მოიცავს აუქციონებს, გრძელვადიან კონტრაქტებს, სატელეფონო-სატელექსო ბაზრებს, ერთჯერად გარიგებებს, ტენდერებს, რეალური საქონლის ბირჟებს და ა. შ.

ბაზარი ფიუჩერსული — 1. განსაზღვრული საქონლის ან ფასეულობათა სახეების ბაზარი, რომელზედაც ვაჭრობა ფიუჩერსული კონტრაქტებით ხდება. როგორც წესი, თითოეულ ბირჟაზე არის რამდენიმე ფიუჩერსული ბაზარი. 2. ტერმინი, რომელიც გამოიყენება ფიუჩერსული ვაჭრობის აღსანიშნავად რეალური საქონლის ბაზრის საწინააღმდეგოდ.

ბარტერული გარიგება — საექსპორტო-საიმპორტო გარიგება მიწოდებული საქონლის სასაქონლო ფორმით განაღდების შესახებ. ასეთი სახის ოპერაციების განვითარება დაკავშირე-

ბულია სავალუტო სიძნელებთან. ბარტერული გარიგების ყველაზე უფრო მარტივი სახეა კერძო საქონელგაცვლა, რომლის დროსაც ექსპორტიორი და იმპორტიორი მიმართავენ კომპეტენტურ სახელმწიფო ორგანოებს ერთჯერადი საიმპორტო და საექსპორტო ოპერაციების ჩატარების უფლების მიღების მიზნით. ასეთი ოპერაციები ითვალისწინებს მიწოდებული და შესყიდული საქონლის ღირებულებით თანასწორობას და გამორიცხავს კონტრაგენტებს შორის ფულად ანგარიშსწორებას. უფრო რთულია მრავალმხრივი ხასიათის მატარებელი ბარტერული გარიგება. ამ შემთხვევაში გარკვეული დროის განმავლობაში ხორციელდება რიგი საიმპორტო და საექსპორტო ოპერაციებისა, რომლებიც თავიანთი ღირებულებით ფარავენ ერთმანეთს. ბარტერულ გარიგებებს მიაკუთვნებენ აგრეთვე სახელმწიფო ორგანოების მიერ დადებულ შეთანხმებებს თანაბარი ღირებულების საქონლის შესყიდვისა და გაყიდვის შესახებ. მას ეწოდება „საქონელგაცვლის გეგმები“.

ბირჟა სასაქონლო — ვაჭრობის ორგანიზაციის ფორმა წინასწარ დადგენილი წესების შესაბამისად. ბირჟა გამოირჩევა: ვაჭრობის რეგულარობით და მისი დაკავშირებით მკაცრად განსაზღვრულ ადგილზე, საქონლის ხარისხის, მიწოდების პირობებისა და ვადის მიმართ წაყენებული ძირითადი მოთხოვნების უნიფიკაციით, მყიდველებისა და გამყიდველების შემხვედრი წინადადებების საფუძველზე ვაჭრობით, მომავალში საქონლის მოწოდებაზე გარიგების დადებით. ბირჟები ორგანიზაციულად გაფორმებულია კერძო პირების ასოციაციების სახით, რომლებიც უფრო ხშირად გაერთიანებული არიან კორპორაციებში,

მათი მიზანია არა მოგების მიღება, არამედ ვაჭრობის გამარტივება და გაიაფება.

ბირჟა ფიუჩერსული — სასაქონლო ბირჟის თანამედროვე ფორმა, რომელზედაც ვაჭრობა მიმდინარეობს ფიუჩერსული კონტრაქტებით. ფიუჩერსულ ბირჟაზე ვაჭრობას სასაქონლო ბირჟაზე რეალური საქონლით ვაჭრობისაგან განსხვავებენ შემდეგით: უმეტესწილად გარიგებების ფიქტიური ხასიათით (გარიგებების მხოლოდ 1-2% მთავრდება საქონლის მიწოდებით, ხოლო დანარჩენი — ფასებს შორის განსხვავების დაფარვით); ჰეჯირების გზით რეალური საქონლის ბაზართან ძირითადად ირიბი კავშირით, კონტრაქტის ყველა პირობის (გარდა ფასებისა) სრული უნიფიკაციით, გარიგებების გაუპიროვნებლობით, ვინაიდან მყიდველსა და გამყიდველს შორის დგას საანგარიშსწორებო პალატა.

ბროკერი — შუამავალი სავაჭრო გარიგებების დადებისას. სავაჭრო ზღვაოსნობაში ბროკერული საქმიანობის ძირითადი სახეებია გემების ყიდვა და გაყიდვა, აგრეთვე ღია საფრახტობაზარზე ფრახტირება. საფრახტო ბროკერები გამოდიან შუამავლის როლში გემის მეპატრონესა და დამფრახტველს შორის ფრახტის შესახებ ხელშეკრულების დადებისას. ბროკერი იღებს სობროკერო საკომისიოს, რომელიც ჩვეულებრივ მერყეობს ფრახტის თანხის 1%-დან 5%-მდე. ბროკერის უფლებები საკომისიოს მიღების თაობაზე და მისი სიდიდე წინასწარ განისაზღვრება ჩარტერში.

ბროკერი ბირჟაზე — შუამავალი, რომელიც გვევლინება აგენტის სახით მწარმოებელსა და დილერს შორის, ან დილერსა და მომხმარებელს შორის ურთიერთობისას. გასამრჯელოს იღებს მხოლოდ საკომისიოს სახით. ორგანიზებულ სასაქონლო ბაზარზე (ბირჟაზე) ბროკერი გარიგებებს ახდენს საბირჟო „წრეში“.

ბროკერი საბირჟო „წრეში“ („ორმოში“) — ბირჟის წევრი, რომელიც გარიგებას ახდენს უშუალოდ საბირჟო „წრეში“ („ორმოში“): როგორც თავისთვის, ასევე სხვა პირების ან ფირმების დავალებით საკომისიო გასამრჯელოს საფასურად.

ბუკინგ-ნოტი — საზღვაო გადაზიდვაზე კონტრაქტის ნაირ-სახეობა სახაზო მიმოსვლაში. ბუკინგ-ნოტს საფუძვლად უდევს სახაზო კონოსამენტის პირობები. ბალტიის საერთაშორისო საზღვაო კონფერენციის რეკომენდაციით ბუკინგ-ნოტში მოცემული უნდა იყოს: გადამზიდის, ტვირთის მფლობელის, გემის დასახელება, ტვირთის სახე და რაოდენობა, მისი განლაგების ადგილი, გაგზავნისა და დანიშნულების პუნქტები, დატვირთვის სავარაუდო დრო, ფრახტის განაკვეთი, კონოსამენტის ფორმა.

გამოცდის ოქმი — ღებვა წინასწარ დადგენილ დღეს გამოცდის მიერ მყიდველის წარმომადგენლებთან (ისინი იწოდებიან ინსპექტორებად ან მიმღებებად) გამოცდის საწარმოში ჩატარებული სრული შემოწმების შემდეგ. გამოცდის ოქმი, რომელსაც ზოგჯერ სერტიფიკატსაც უწოდებენ, მოიცავს გამოცდის შედეგების დაწვრილებით აღწერილობას იმის ჩვენებით

შეესაბამება თუ არა დამზადებული საქონელი შეკვეთის პირობებს. გამოცდის ოქმი გამოცდის ჩატარებისთანავე ეგზავნება შემკვეთს. ჩვეულებრივ, გამოცდის ოქმის საფუძველზე მხარეები ხელს აწერენ მიღება-ჩაბარების აქტს.

გემის მზადყოფნა დატვირთვისათვის, გადმოტვირთვისათვის — ტერმინი, რომელიც განსაზღვრავს გემის ფიზიკურ და იურიდიულ მზადყოფნას სატვირთო ოპერაციების განხორციელებისათვის. ჩვეულებრივ, გემი მზად ითვლება სამი პირობის შესრულების შემდეგ: 1) გემის მიერ ყველა საპორტო, საბაჟო, სასაზღვრო და სანიტარული ფორმალობის გავლა (ე. წ. თავისუფალი პრაქტიკის მიღება); 2) ტრიუმებისა და სატვირთო საშუალებების შესაბამის მდგომარეობაში მოყვანა, გემის სათოფურის გახსნა, სამუშაოთა წარმოების ადგილზე მისვლა; 3) ტვირთის გამგზავნის ან მიმღებისათვის სატვირთო სამუშაოთა წარმოების მზადყოფნის შესახებ ნოტიო შეტყობინება.

პრაქტიკაში პორტებში არსებული წესების განსხვავებულობის გამო ტერმინი იღებს განსხვავებულ მნიშვნელობას, რაც ხშირად კამათს იწვევს.

გემის საერთო ტევადობა — გემის ნაგებობების მოცულ ბ., რომელიც გამოისახება პირობით საზომ ერთეულებში — რეგისტრულ ტონებში (ერთი რეგისტრული ტონა უდრის 2,83 კუბურ მეტრს ან 100 კუბურ ფუნტს). მასში შედის აგრეთვე ნაგებობების მოცულობა ზედა გემბანზე და ა. შ. გამონაკლისს წარმოადგენს მხოლოდ დამხმარე ნაგებობები. გემის ტევადობა განისაზღვრება საკლასიფიკაციო საზოგადოებების მიერ (ლოიდის რეგისტრა) დადგენილი გაზომვის წესებით. გაზომვის აქ-

ტის საფუძველზე გემს მიენიჭება საზომი მოწმობა, რომლის მონაცემები გამოიყენება გემის გადასახადის დასარიცხად.

გეოგრაფიული ოპციონი — დამფრახტველის მიერ ხელშეკრულებით განსაზღვრული პორტებიდან დატვირთვის ან გადმოტვირთვის პორტის ან პორტების არჩევის უფლება დატქმულია ხელშეკრულებაში.

დავალება ტვირთის გაგზავნის შესახებ — დოკუმენტი, რომელსაც მიწოდების პირობებიდან გამომდინარე, გამოწერს ტვირთის გამგზავნი ან ტვირთის მიმღები. იგი მოიცავს ექსპედიტორისათვის მინდობილი ოპერაციების ჩამონათვალს და დაწვრილებით ინსტრუქციას მათი შესრულებისათვის. დავალებაში მოცემულია: ტვირთის გამგზავნის დასახელება და მისამართი, იმის ჩვენებით, მწარმოებელია თუ არა იგი; შეკვეთის თარიღი, იმის ჩვენებით თუ როგორ იქნა გაფორმებული შეკვეთა; მიწოდების ზუსტი თარიღი; შესაფუთი მასალის სახე ან მითითება, როგორ შეიფუთოს ტვირთი; კონოსამენტის, სარკინიგზო ან ავიაზედნადების გაფორმების წესი; დაზღვევის თანხის სიდიდე. ამ შემთხვევაში, როდესაც ტვირთის მიმღები ტვირთის გამომგზავნის სასარგებლოდ ხსნის აკრედიტივს, ექსპედიტორს გადაეცემა აკრედიტივის ასლი გადაზიდვის სწორად შესრულებისათვის აუცილებელი ყველა მონაცემის მითითებით, მიწოდების პირობების ჩვენებით, მათ შორის მოცემულია გამყიდველისა და მყიდველის მიერ ტვირთის ადგილზე მისატანად გაწეული დანახარჯები. დავალებას ტვირთის გაგზავნის შესახებ ჩვეულებრივ თან ერთვის ასლები.

დაზღვევა — მატერიალური ფასეულობის დაკარგვის რისკის წარმოშობის შემთხვევაში იურიდიული და ფიზიკური პირებას ინტერესების უზრუნველყოფის სისტემა. საზღვაო დაზღვევა უზრუნველყოფს გადაზიდვის მონაწილეთა ინტერესებს აზღვევს რა მათ გემის, ტვირთის და ფრახტის განსაცდელში ჩავარდნის რისკისაგან. დაზღვევის შესახებ ხელშეკრულების დადებისას დამზღვევი აცხადებს თანხას, რომლითაც იგი აზღვევს წესაბამის ტვირთს ან ობიექტს (დაზღვევის თანხა).

დაზღვევა საექსპორტო-საიმპორტო ტვირთის — ხორციელდება სიკვდილის შემთხვევაში ან გადაზიდვის ადგილიდან დანიშნულების ადგილამდე საქონლის გადაადგილებისას მიღებული დაზიანებით მიყენებული ზარალის ასანაზღაურებლად. საგარეო ვაჭრობაში საექსპორტო-საიმპორტო ტვირთის დაზღვევა სავალდებულოა და ფორმდება ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულების პირობებიდან გამომდინარე საქონლის გამყიდველის (გამგზავნის) ან მყიდველის (მიმღების) მიერ. საექსპორტო-საიმპორტო ტვირთის სატრანსპორტო დაზღვევის შესახებ ხელშეკრულება დგება ერთ-ერთის საფუძველზე იმ სამი ტიპური პირობიდან, რომლებიც ცნობილი არიან შემდეგ დასახელებებით: „ყველა სახის რისკზე პასუხისმგებლობის დაზღვევა“, „ნაწილობრივ ავარიასზე პასუხისმგებლობის დაზღვევა“, „ყველა სახის დაზიანებაზე პასუხისმგებლობის დაზღვევა, გარდა დაღუპვისა“. დაზღვეული შეიძლება იყოს არა მხოლოდ ტვირთი, არამედ მოსალოდნელი მოგება და კომისია, გადაზიდვის თანხა და სხვა ღანაზარჯები, რომლებიც დაკავშირებულია საქონლის გადაზიდვასთან. ანაზღაურებას ექვემდებარება გადაზიდვის პროცესში მიყენებული ზარალი.

დაზღვევის სერტიფიკატი — სადაზღვევო საზოგადოების მიერ დამზღვევზე გაცემული დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს დაზღვევის გაფორმებას და პოლისის გაცემას. კონკრეტულ ტვირთზე ასეთი სერტიფიკატი გამოიყენება იმ შემთხვევაში, როდესაც საქონელი დაზღვეულია გენერალური პოლისის პირობების შესაბამისად. დამზღვევის მოთხოვნით იგი შეიძლება გაიცვალოს სადაზღვევო პოლისზე, ვინაიდან მრავალი ქვეყნის სასამართლო კანონმდებლობა აღიარებს მხოლოდ სადაზღვევო პოლისს,

დაზღვევის პოლისი — დამზღვევის მიერ გაცემული დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს სადაზღვევო ხელშეკრულებას და მოიცავს ხელშეკრულების პირობებს. დაზღვევის პოლისით დამზღვევი ვალდებულია იღებს კონკრეტული გადასახადით აუნაზღაუროს დაზღვეულ პირს ხელშეკრულებაში დათქმული რისკთან დაკავშირებული ან უბედური შემთხვევით მიყენებული ზარალი. დაზღვეულ პირზე სადაზღვევო პოლისს გასცემს სადაზღვევო საზოგადოება მის მიერ სადაზღვევო პრემიის გადახდის შემდეგ. დაზღვევის პოლისები სხვადასხვა სახისაა, ატარებენ სხვადასხვა დასახელებას დაზღვევის გაფორმების წესისა და რისკის ხასიათიდან გამომდინარე. მაგალითად, სარეისო პოლისის დროს ობიექტი დაზღვეულია ერთი პუნქტიდან მეორეში გადაზიდვის მთელი დროის მანძილზე. ვადიანი პოლისის დროს ობიექტი დაზღვეულია გარკვეული პერიოდის განმავლობაში. შერეული პოლისის დროს ობიექტი დაზღვეულია განსაზღვრულ რეისზე განსაზღვრული ვადით,

სარეისო სადაზღვევო პოლისი ფორმდება სადაზღვევო სა-

ზოგადიების ბლანკებზე. მასზე ხელს აწერს დამზღვევი და დაზღვეული პირი ან საქონლის დატვირთვის პორტში მისი ექსპედიტორი. სარეისო სადაზღვევო პოლისი მოიცავს შემდეგ ძირითად მონაცემებს: დამზღვევის დასახელება, დაზღვევის პირობები, სადაზღვევო თანხის სიდიდე (ე. ი. ანაზღაურების სიდიდე, რომელსაც დამზღვევი გადაიხდის დაზღვეული საქონლის განადგურების ან დაზიანების შემთხვევაში), დაზღვეულ პირის მიერ დაზღვევის საზღაურად შეტანილი სადაზღვევო პრემიის სიდიდე.

გენერალური პოლისი წარმოადგენს დამზღვევსა და დაზღვეულს შორის ხანგრძლივი ხასიათის ხელშეკრულებას. მასში აღნიშნულია მისი მოქმედების ვადა, დამზღვევის პასუხისმგებლობის მოცულობა და საზღვრები, სადაზღვევო პრემიების გადახდის ვადა და სხვა სპეციალური პირობები და შენიშვნები.

„დათვი“ — სპეკულანტი, რომელიც ვარაუდობს რა უახლოეს დროში ფასების დაცემას, ყიდის კონტრაქტებს. ტერმინი ვრცელდება აგრეთვე ყველა იმ პირზე, რომელიც თვლის, რომ ფასები დაიკლებს.

დატვირთვის ნებართვა — გაიცემა მყიდველის წარმომადგენლის მიერ მიმწოდებლის საწარმოში მოწყობილობის მისაღები გამოცდის ჩატარების შემდეგ. მისი მიზანია დაადგინოს საქონლის შესაბამისობა შეკვეთის პირობებთან. დატვირთვის ნებართვა შედგება: კონტრაქტის მიხედვით მიწოდების თარიღის, მზადყოფნის თარიღის, გამოცდის ჩატარების თარიღის შესახებ ცნობებისაგან. აქვე მიეთითება იმის შესახებ, რომ აღნიშნულ საქონელი განსაზღვრულ ქვეყანაში შეიძლება გაიგზავნოს მყიდველის წარმომადგენლის ინსტრუქციების შესაბამისად.

დემერეჯი — დამფრახტეელის მიერ გემის მეპატრონისათვის გადახდილი ფულადი ანაზღაურება სატრანსპორტო ოპერაციების ჩასატარებლად დაქირავების შესახებ დადებულ ხელშეკრულებაში გათვალისწინებულ ვადაზე ზევით გემის მოცდენისათვის. დემერეჯის განაკვეთი წესდება განსაზღვრული თანხის სახით, რომელიც გადაიხდება მოცდენის თითოეულ დღეზე ან დღეში გემის ტევადობის თითოეულ ტონაზე.

დემპინგი — საგარეო ბაზარზე საქონლის გაყიდვა ფასით, რომელიც დაბალია წარმოების ფასზე, ზოგჯერ კი შესაბამისი საქონლის თვითღირებულებაზე ქვეყნის შიგნით. ტარიფებისა და ვაჭრობის შესახებ გენერალური შეთანხმების VI მუხლის, თანახმად დემპინგად იგულისხმება სიტუაცია, როდესაც ბაზრისათვის განკუთვნილი საქონლის „საექსპორტო ფასი“ ანალოგიურ ბაზარზე არსებული საქონლის „ნორმალურ“ ღირებულებაზე ნაკლებია.

საქონლის „ნორმალური ღირებულება“ განისაზღვრება რაიმე დენიშე ხერხით: ეს არის ვაჭრობის ჩვეულებრივ პირობებში ექსპორტიორ ან წარმოშობის ქვეყანაში მომხმარებლისათვის განკუთვნილ ანალოგიურ საქონელზე დაწესებული შესაძარი ფასები. ფასი თავისუფალი უნდა იყოს აღნიშნულ გაყიდვასთან უშუალო დამოკიდებულებაში მყოფი ყოველგვარი ფასჩამოკლებისაგან, თუ ამას ითხოვს ექსპორტიორი და წარმოადგენს, საკმარის მტკიცებას ფასჩამოკლების შესახებ.

სხვადასხვა ფასჩამოკლება დასაშვებია, თუ ის უშუალოდ განხილულ გაყიდვებთანაა დაკავშირებული და თუ წარმოდგენილია იმის დამამტკიცებელი საბუთი, რომ ფასჩამოკლება დაფუძნებულია წარსული პერიოდების განმავლობაში არსებულ

მუდმივ პრაქტიკასთან ან ფასჩამოკლების მიღებისათვის საჭირო მოთხოვნების დაცვის შესახებ ვაღდეულებასთან. თუ რაიმე მიზეზის გამო ექსპორტიორი ქვეყნის ბაზარზე ანალოგიური საქონელი არ არის, მაშინ შესადარებლად აიღება მესამე ქვეყნის ბაზარზე ანალოგიური საქონლის „წარმომადგენლობითი“ ფასი (კანონმდებლობა მოითხოვს აღებულ იქნას უმაღლესი ფასი) ან მისი „კონსტრუირებული ღირებულება“. უკანასკნელი მოიცავს როგორც წარმოების ღირებულებას, ისე გასაღების, ადმინისტრაციული და სხვა სახის დანახარჯებს.

დემპინგის სიდიდის განსაზღვრისათვის (დემპინგური სხვაობა) ერთმანეთს ადარებენ „ნორმალური ღირებულების“ და საექსპორტო ფასის ღონეს. ამასთან ითვალისწინებენ საქონლის ფიზიკურ დახასიათებას, არაპირდაპირ გადასახადებს, მიმოქცევის ხარჯებს (სატრანსპორტო დანახარჯები, დაზღვევა და ა. შ.). დემპინგის ძირითადი კრიტერიუმია — ექსპორტიორი ქვეყნის საქონელზე ფაქტობრივად არსებული საექსპორტო და საშინაო ფასების შედარება.

დემპინგი სავალუტო — მსოფლიო ფასებზე დაბალი ფასით საქონლის ექსპორტი, რომელიც ხორციელდება სპეციალურად დაკლებული სავალუტო კურსის გამოყენებით. ეს უკანასკნელი გამოხატავს ვალუტის საგარეო გაუფასურებას იმ სიდიდით, რომელიც აღემატება ექსპორტიორი ქვეყნის საშინაო ბაზარზე ფულის გაუფასურებას. სავალუტო დემპინგის დროს ექსპორტიორი საშინაო ბაზარზე შედარებით დაბალ ფასებში შესყიდულ საქონელს საგარეო ბაზარზე ყიდის მყარ ვალუტაზე. შემდგომში ვალუტას ცვლის გაუფასურებული ეროვნული ვალუტის დიდ რაოდენობაზე და იღებს საკურსო მოგებას. ქვეყ-

ნები სავალუტო დემპინგთან საბრძოლველად მიმართავენ ისეთ მეთოდებს, როგორიცაა სპეციალური ანტისადემპინგო შემოსავლილი ბაჟის, სავალუტო შეზღუდვების, იმპორტის ლიცენზირების დაწესება და ა. შ.

დოკის ხელწერილი — გაიცემა პორტის სამმართველოს მიერ საქონლის გადასახიდად ხილებისა და პორტის საწყობში მოთავსების დასამტკიცებლად.

ევროპის სავალუტო ერთეული (ეკიუ) — პირობითი სავალუტო ერთეული. იგი განსაზღვრულია ევროპის ეკონომიკურა თანამეგობრობის წევრი ქვეყნების ეროვნული ვალუტების „კალათის“ ბაზაზე და წარმოადგენს საერთაშორისო საკრედიტო ფულის ერთ-ერთ ფორმას. ერთი ეკიუს ეკვივალენტი წევრა ქვეყნების ვალუტებში გამოითვლება „კალათაში“ ცალკეულა ვალუტების ხვედრითი წილის მიხედვით, რომელიც თავის მხრივ გამოითვლება სპეციალური ფორმულით ევროპის ეკონომიკური თანამეგობრობის ქვეყნების ეროვნული მეურნეობების ფარდობითი მასშტაბების მხედველობაში მიღებით. ოფიციალურად ეკიუ მოქმედებაში შევიდა ევროპულ სავალუტო სისტემასთან ერთად 1979 წლის მარტში და წარმოადგენს საერთო ღირებულების საზომს ცვლადი კურსების მექანიზმში, საბაზრო კურსიდან გადახრის ხარისხის განსაზღვრის საფუძველს, ინდიკატორს სავალუტო ინვესტიციებისა და საკრედიტო ოპერაციების დროს. ეკიუს წარმოშობის ერთ-ერთი მიზეზი იყო ევროპის ეკონომიკური თანამეგობრობის სურვილი შეესუსტებინა დოლარის ნეგატიური ზეგავლენა დასავლეთ ევროპული ქვეყნების სავალუტო-საკრედიტო ურთიერთობებზე.

ექსპორტის „ნებაყოფლობითი“ შეზღუდვა — რომელიმე ქვეყანაში ან ქვეყანათა ჯგუფში საქონლის ექსპორტის ზღვრული რაოდენობა. ექსპორტის „ნებაყოფლობითი“ შეზღუდვის დროს იმპორტიორი ქვეყნები საიმპორტო ქვოტის შემოღების ნაცვლად ექსპორტიორი ქვეყნისაგან ითხოვენ განსაზღვრული საქონლის გატანაზე შეზღუდვების შემოღებას. ამ მოთხოვნებს, როგორც წესი, თან ახლავს აღნიშნული საქონლის იმპორტზე შეზღუდვების შემოღების შესახებ მუქარა. პირველად ექსპორტის „ნებაყოფლობითი“ შეზღუდვა გამოიყენეს იაპონიაში, XX ს. მეორე ნახევარში კი — დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში ზოგიერთი საქონლის (ქსოვილები, შავი ლითონების ნაგლინი, ელექტრონიკა და სხვა) აშშ-ში ექსპორტზე ზღვრული რაოდენობის დაწესების ფორმით და დღეისათვის მოიცავს საქონლის მნიშვნელოვან ნომენკლატურას. შეზღუდვას შემოღების შესახებ მოთხოვნების საბაბს, როგორც წესი, წარმოადგენს ადგილობრივი მწარმოებლების განცხადება, რომლებიც არც თუ იშვიათად ამტკიცებენ, რომ საზღვარგარეთიდან ამა თუ იმ საქონლის შემოზიდვა იწვევს ბაზრის დეზორგანიზაციას ან ემუქრება მას დეზორგანიზაციით. პრაქტიკაში ექსპორტის „ნებაყოფლობითი“ შეზღუდვა წარმოადგენს იგივე საექსპორტო შეზღუდვას, მაგრამ იგი იმპორტიორი ქვეყნის საზღვრებიდან გატანილია ექსპორტიორი ქვეყნის საზღვრებზე. იგი არის ძალთა შესაბამისობის თავისებური დამაფიქსირებელი კომპრომისი, ფასებისა და მოგების ზრდის ხელშემწყობი, ბაზრების ფაქტობრივი განაწილების დამდგენი.

ვაჭრობა (ტენდერი) — ვაჭრობის ერთ-ერთი გავრცელებული ფორმა, რომლის დროსაც მყიდველი აცხადებს კონკურსს გამყიდველებისათვის განსაზღვრული ტექნიკურ-ეკონომიკური დიქსიათების მქონე საქონელზე. ვაჭრობის ორგანიზაციისათვის იქმნება ტენდერული კომიტეტები. მის შემადგენლობაში შედის: ტექნიკური და კომერციული ექსპერტები, ადმინისტრაციის წარმომადგენლები, აგრეთვე მყიდველები, რომელთაც სურთ ვაჭრობის საშუალებით შეკვეთების გავრცელება. ტენდერული კომიტეტის თავმჯდომარედ ჩვეულებრივ ინიშნებიან მყიდველი ორგანიზაციების ხელმძღვანელები.

ზედნადები — საბუთი, რომელიც გამოიყენება სარკინიგზო და სამდინარო გადაზიდვისას, აგრეთვე ტვირთის გადაზიდვისას პირდაპირი შერეული სარკინიგზო-სანაოსნო და პირდაპირი სანაოსნო მიმოსვლით. ზედნადებს ავსებს ტვირთის გამგზავნი. იგი შედგება შემდეგი რეკვიზიტებისაგან: ტვირთის გამგზავნის და მიმღების დასახელება, მისამართი და მათი საბანკო რეკვიზიტები; გაგზავნის, დანიშნულების და გადაცლის პუნქტები; ტვირთის სრული და ზუსტი დასახელება, ადგილების რაოდენობა, წონა და მოცულობა, მარკირება, აგრეთვე რკინიგზის დასახელება, თუ დანიშნულების ბოლო პუნქტი სარკინიგზო სადგურია.

ზედნადები ავტოსაგზაო — სატრანსპორტო საბუთი, რომელიც ადასტურებს ტვირთის გადამზიდსა და გამგზავნს შორის ტვირთის ავტოსაგზაო წესით გადაზიდვის შესახებ დადებული ზელშეკრულების არსებობას (საერთო ტერმინი). მასში მითითებულია: დატვირთვის ვადა, გადასაზიდად განკუთვნილი ტვი-

რთის დასახელება, გადამზიდის დასახელება და მისამართი, მოძღვრების დასახელება, ჩაბარების ვადა და ჩაბარების შეფერ-
სებისათვის გადასახადი ჯარიმის ოდენობა, გადაზიდვის ღა-
რებულება. ზედნადებს ხელს აწერს გადამზიდი და ტვირთის
გამგზავნი.

ზემოჩამოთვლილის გარდა სატრანსპორტო საბუთებს მიე-
კუთვნება: სამდინარო ან საზღვაო ზედნადები, უნივერსალური
(მრავალდარგობრივი) სატრანსპორტო დოკუმენტი, შერეულ-
გადაზიდვის დოკუმენტი, კომბინირებული გადაზიდვის დოკუ-
მენტი, გადაზიდვისას წარმოქმნილი შეფერხებების შესახებ შე-
ტყობინება და სხვა.

ზედნადები საავიაციო-სატვირთო — საბუთი, რომელსაც გა-
მოწერს ტვირთის გამგზავნი ან მისი სახელით სხვა პირი ტვირ-
თის გამგზავნსა და გადამზიდველს (გადამზიდველებს) შორის
გადამზიდის საავიაციო ხაზით ტვირთის გადაზიდვის შესახებ
დადებული ხელშეკრულების არსებობის დასადასტურებლად.
ავიასატვირთო ზედნადები ტვირთის გამგზავნის მიერ ივსება
3 ეგზემპლარად და საქონელთან ერთად გადაეცემა გადამზიდს.
პირველ ეგზემპლარს აქვს ჩანანიშნი: „გადამზიდველისათვის“,
მას ხელს აწერს ტვირთის გამგზავნი; მეორე ეგზემპლარზე გა-
კეთებულია ჩანანიშნი „მიმღებისათვის“, მას ხელს აწერს ტვირ-
თის გამგზავნი, გადამზიდველი და იგზავნება საქონელთან
ერთად; მესამე ეგზემპლარს ხელს აწერს ტვირთის გადამზიდ-
ველი და უბრუნებს ტვირთის გამგზავნს საქონლის მიღების
შემდეგ. ზედნადებში მითითებულია: გასვლისა და დანიშნულე-
ბის აეროპორტების დასახელება, ზედნადებზე თანდართული
დოკუმენტები, გაცხადებული ფასეულობა, გადაზიდვის გადასა-

ხადის ღირებულება, ზედნადების შედგენის თარიღი და სხვა. ავია-სატვირთო ზედნადები არ წარმოადგენს არც ტვირთის განმანაწილებელ და არც გადასაცემ დოკუმენტს. იგი ასრულებს გადაზიდვის შესახებ დადებული ხელშეკრულების, გადასაზიდად საქონლის მიღებისა და გადაზიდვის პირობების დამამტკიცებელ ფუნქციას. ხშირად ავიაზედნადები გამოიყენება როგორც საბაჟო დეკლარაცია, სადაც მოცემულია ტვირთის დაწერილებითი აღწერა.

ზედნადები სარკინიგზო — ანუ საერთაშორისო მიმოსვლის ზედნადები და მისი ასლი (დუბლიკატი). წარმოადგენს სატრანსპორტო საბუთს საერთაშორისო სარკინიგზო-სატვირთო გადაზიდვისას. სარკინიგზო ზედნადები წარმოადგენს ტვირთის გამგზავნისა და რკინიგზის ადმინისტრაციას შორის ტვირთის გადაზიდვის შესახებ დადებული ხელშეკრულების დოკუმენტურ გაფორმებას. სარკინიგზო ზედნადებში მოცემულია: დანიშნულების სადგურისა და სასაზღვრო სადგურების დასახელება, ტვირთის დასახელება, გადაზიდვის ანაზღაურება, ტვირთის გაცხადებული ღირებულება. სარკინიგზო ზედნადების ტექსტი იბეჭდება სტანდარტულ ბლანკებზე ჩვეულებრივ ორ ენაზე. სარკინიგზო ზედნადები გამოიწერება ტვირთის გამგზავნის ან მისი ექსპედიტორის მიერ ტვირთის მიმღების სახელზე. გამომზიდველი გადაზიდვის ხელშეკრულებას დაამოწმებს შტემპელის დარტყმით ზედნადებსა და ასლზე, რომელიც რჩება ტვირთის გამგზავნს. ზედნადები არ მიჰყვება ტვირთს. თითოეულ ზედნადს თან ერთვის საქონლის თანმხლები დოკუმენტაცია: დატვირთვის სპეციფიკაცია, ხარისხის სერტიფიკატი, შეფუთვის ფურცელი და სხვა.

თავისუფლად კონვერტირებადი ვალუტა — იმ სახელმწიფოს ვალუტა, რომლის კანონმდებლობაში არ არის სავალუტო შეზღუდვები, რის შედეგადაც ასეთი ქვეყნების ეროვნული ფულადი ერთეულები ყოველგვარი დაბრკოლების გარეშე ნებისმიერი რაოდენობით შეიძლება გაიცვალოს ნებისმიერ სხვა ვალუტაზე.

თამასუქი — მკაცრად განსაზღვრული ფორმის წერილობითი სავალო ვალდებულება, რომელიც მის მფლობელს აძლევს უფლებას რათა ვალდებულების გასვლის შემდეგ მევალისაგან აქცეპტანტისაგან მოითხოვოს თამასუქში აღნიშნული ფულადი თანხის განაღდება. თამასუქი წარმოადგენს კომერციული კრედიტის იარაღს. სხვა პირისათვის თამასუქის გადაცემა ზღბა ინდოსამენტის ფორმით გადასაცემი წარწერის საშუალებით. თამასუქი შეიძლება იყოს მარტივი და გადასაყვანი. მარტივი თამასუქი გამოიწერება მსესხებლის მიერ. გადასაყვანი თამასუქი (ტრაქტა) წარმოადგენს კრედიტორის წერილობით ბრძანებას მსესხებლისადმი, რათა ამ უკანასკნელმა მესამე პირს (რემიტენტს) გადაუხადოს გარკვეული თანხა. უფრო ფართო გავრცელება ჰპოვა გადასაყვანმა თამასუქმა. თამასუქის ფორმა განისაზღვრება იმ ქვეყნის კანონით სადაც იგი გამოიწერება. საგარეო ვაჭრობაში თამასუქი ფართოდ გამოიყენება როგორც საკრედიტო-საანგარიშსწორებო ურთიერთობების საშუალება. საბანკო სესხების გაცემისას ბანკებს შორის ურთიერთობაც ფორმდება თამასუქის საშუალებით. მნიშვნელოვანი გამოყენება ჰპოვა საბანკო აქცეპტმა (გადასაყვანი თამასუქი, ბანკზე გამოტანილი და მის მიერ აქცეპტებული). საბანკო აქცეპტი თავისი

საიმედოობის გამო წარმატებით გამოიყენება როგორც საერთაშორისო საანგარიშსწორებო საშუალება.

ინკასო — საგარეო ვაჭრობაში ანგარიშსწორების ერთ-ერთი ფორმა, რომლის თანახმადაც ბანკი თავის თავზე იღებს ვალდებულებას კლიენტისათვის (მიმწოდებელი, ექსპორტიორი) მიიღოს გადასახადი იმპორტიორისაგან (მყიდველისაგან). განასხვავებენ „სუფთა ინკასოს“ — გადასახადის ღირება სხვადასხვა სახის საგადასახადო დოკუმენტით (თამასუქი, ჩეკი), აგრეთვე „დოკუმენტურ ინკასოს“ — ფულადი თანხების მიღება მყიდველისათვის სასაქონლო დოკუმენტების გადაცემის სანაცვლოდ.

ინჟინირინგი — საინჟინრო მომსახურების გაწევა. მას მიეკუთვნება სხვადასხვა სახის კონსულტაციები; მშენებლობის პროექტების დამუშავებასთან, სქემების შედგენასთან, ობიექტის მშენებლობის ოპტიმალური ვარიანტის არჩევასთან დაკავშირებული მომსახურება; მანქანების, მოწყობილობების, აგრეთვე ნედლეულის მიწოდება; ობიექტის ექსპლუატაციაში გაშვება, საძიებო სამუშაოების ჩატარება; ტექნიკური და ეკონომიკური დასაბუთების დამუშავება; საწარმოს მუშაობაზე ტექნიკური ზედამხედველობა და ა. შ. იგი შეიძლება განხორციელდეს ლიცენზიების გამყიდველების, მანქანებისა და მოწყობილობების მომწოდებლების და აგრეთვე იმ სპეციალური საინჟინრო-საკონსულტაციო ფირმების მიერ, რომელთათვისაც ასეთი სახის მომსახურება საქმიანობის ძირითად სახეს წარმოადგენს. ამგვარი ფირმები თავიანთ საქმიანობას უფრო ხშირად ეწევიან მრეწველობის ახალ დარგებში, როგორიცაა: ელექტრონიკა,

ელექტროტექნიკა, ქიმია, ნავთობქიმია, მანქანათმშენებლობა, ავრეთვე მშენებლობა.

კლირინგი — საქონელზე, ფასიან ქაღალდებზე და გაწეულ მომსახურებაზე არსებული უნაღლო ანგარიშსწორების სისტემა, რომელიც დაფუძნებულია ურთიერთმოთხოვნათა და ვალდებულებათა ჩათვლაზე. პირველად კლირინგი გამოიყენეს XVIII საუკუნის შუახანებში, რაც დაკავშირებული იყო ოქროს უკმარისობასთან და მიმოქცევის საკრედიტო საშუალებების განვითარებასთან. კლირინგი ქვეყნის შიგნით — ესაა ბანკებს შორის უნაღლო ანგარიშსწორების სისტემა, რომელიც ზორციელდება სპეციალურად შექმნილი საანგარიშსწორებო პალატების მეშვეობით. საერთაშორისო ანგარიშსწორების სფეროში კლირინგი ზორციელდება სახელმწიფოთაშორისი შეთანხმების ფორმით (საკლირინგო შეთანხმება, სავალუტო კლირინგი). ურთიერთდავალიანების დაფარვა შეიძლება გათვალისწინებული იყოს სასაქონლო მიწოდებებით (კლირინგი არაკონვერტირებადი ხაღდოთი) ან ოქროთი და თავისუფლად კონვერტირებადი ვალუტის გადახდით.

კოვერნოტი — საბუთი, რომელსაც გასცემს დამზღვევი (დამზღვევი მაკლერი, აგენტი), რათა დაზღვეულ პირს აცნობოს დაზღვევის ინსტრუქციის შესრულების შესახებ, ან ადასტურებს აგენტის მიერ დაზღვევის პირობის შესრულებას დაზღვეული პირის სასარგებლოდ.

კონკურენტუნარიანობა — საქონლის შეფარდებითი დახასიათება, რომელიც გამოხატავს მის განსხვავებას კონკურენტი სა-

ქონლისაგან ერთი და იგივე საზოგადოებრივ მოთხოვნილებასთან შესაბამისობის ხარისხით და მოთხოვნილების დაკმაყოფილებისათვის გაწეული დანახარჯების სიდიდით.

კონკურენტუნარიანობა განსაზღვრავს მოცემული საქონლის გასაღების შესაძლებლობას კონკრეტულ ბაზარზე, სადაც ხორციელდება ანალოგიური საქონლის გაყიდვა, კონკურენტუნარიანობაზე დამოკიდებულია პროპორცია, რომლითაც განისაზღვრება განხილული საქონლისა და მისი კონკურენტების გაყიდვათა საერთო მოცულობა.

კონოსამენტი — საბუთი, რომელსაც გემის მფლობელი ამღებს ტვირთის გამგზავნის იმის დასადასტურებლად, რომ ტვირთი მიღებულია საზღვაო გზით გადასაზიდად. კონოსამენტი ასრულებს სამ ძირითად ფუნქციას: ადასტურებს გემის მფლობელის (გადამზიდის) მიერ გადასაზიდად ტვირთის მიღებას; არის საქონელგანმანაწილებელი დოკუმენტი; ადასტურებს ტვირთის გადაზიდვის შესახებ ხელშეკრულებას, რომლითაც გადამზიდველი იღებს ვალდებულებას ჩააბაროს ტვირთი წარმოდგენილი დოკუმენტის სანაცვლოდ.

ასრულებს რა პირველ ფუნქციას, კონოსამენტი წარმოადგენს გემის მფლობელის ან მისი რწმუნებულის ხელწერილს, რომელიც ადასტურებს, რომ განსაზღვრული საქონელი მითითებული რაოდენობით აღნიშნულ მდგომარეობაში დაიტვირთა გემზე გადასაზიდად დანიშნულ ადგილზე, ან იმას, რომ გადასაზიდი საქონელი მიღებულია დასაცავად გემის მფლობელის შიერ. კონოსამენტზე აუცილებლად უნდა იყოს სანაოსნო კომ-

პანიის მითითება „ტვირთი ზომალდის ქიმზე“, „ტვირთი დატვირთულია“ ან ბრძანება „ტვირთი მიღებულია დასატვირთად“.

კონოსამენტის მეორე ფუნქცია — ორიგინალის მფლობელს აძლევს ტვირთის გამგებლობის უფლებას და აქცევს მას საქონელგანმანაწილებელ დოკუმენტად. ეს ნიშნავს, რომ მხოლოდ კონოსამენტში აღნიშნულ პირს ან იმ პირს, რომელიც ფლობს კონოსამენტს წარმდგენზე აქვს უფლება გემის მებატრონისაგან მოითხოვოს კონოსამენტში აღნიშნული საქონლის გაცემა.

მესამე ფუნქცია — ესაა კონოსამენტის შესაძლებლობა გამოვიდეს ტვირთის საზღვაო გადაზიდვის შესახებ ტვირთის გამგზავნისა და გემის მფლობელს შორის დადებული ხელშეკრულების ერთადერთ დამადასტურებელ საბუთად. ამ ფუნქციას კონოსამენტი ასრულებს რეგულარული ხაზების გემებით საქონლის გადაზიდვისას ან ტვირთის პარტიებად გადაზიდვისას, რაც თავისი სიდიდით საკმარისი არ არის მთელი გემის ან მისი გარკვეული ნაწილის გამოსაყენებლად. თუ ტვირთისათვის დაიფრახტება მთლიანად გემი ან მისი ნაწილი, მაშინ საზღვაო გადაზიდვის ხელშეკრულება ფორმდება ე. წ. ჩარტერ-პარტიებით (ან ჩარტერით). ასეთ შემთხვევაში კონოსამენტი ასრულებს მხოლოდ პირველ ორ ფუნქციას — წარმოადგენს ხელწერილს ტვირთის მიღებისა და გადაზიდვისათვის და არის საქონელგანმანაწილებელი დოკუმენტი.

კონოსამენტში აღნიშნულია: გემის დასახელება და მისი მფლობელის ვინაობა; გემის ტევადობა; დატვირთვისა და გადმოტვირთვის პორტების დასახელება; ფრახტის თანხა იმის მითითებით თუ სად იწარმოებს ფრახტის განაღდება—დატვირთვის თუ დანიშნულების პორტში; კონოსამენტების გაცემული ეკზემპლარების რაოდენობა. მას ხელს აწერს გემის კაპიტანი ან

საზომადლო აგენტი. ჩვეულებრივ კონოსამენტი წარმოადგენს ტიპოგრაფიული წესით დაბეჭდილ დოკუმენტს, სადაც ჩაიწერება ზემოთ ჩამოთვლილი მონაცემები.

კონტრაქტი ტიპური — სავაჭრო პრაქტიკის გათვალისწინებით წინასწარ ფორმულირებული წერილობითი სახის საორიენტაციო ხელშეკრულება ან უნიფიცირებული პირობები. იგი ხელშეკრულებაში მონაწილე მხარეების მიერ მიიღება კონკრეტული გარიგების მოთხოვნებთან შეთანხმების შემდეგ.

კონტრაქტი ყიდვა-გაყიდვის — კომერციული დოკუმენტი, რომელიც წარმოადგენს საქონლის მიწოდებისა და აუცილებლობის შემთხვევაში მისი თანმსვლეტი მომსახურების შესახებ ხელშეკრულებას. იგი შეთანხმებულია და ხელმოწერილია იმპორტიორისა და ექსპორტიორის მიერ.

კორნერი — ფირმების (ერთი ფირმის) ან ცალკეული პირების მოქმედება საბირჟო კონტრაქტების და რეალური საქონლის შესყიდვის გზით ბაზარზე საქონლის უკმარისობის შესაქმნელად, რის შედეგადაც საბირჟო კონტრაქტების გამყიდველები აღმოჩნდებიან ჩიხში და თავიანთი ვალდებულებების შესრულებას შეძლებენ მხოლოდ მას შემდეგ, როდესაც კონტრაქტებს აღნიშნული ფირმებისაგან (ფირმისაგან) ან ცალკეული პირებისაგან გამოისყიდვიან საგრძნობლად გაზრდილი ფასებით.

ლიზინგი — უცხოური ფირმების მიერ 15 წლითა და უფრო ხანგრძლივი ვადით დანადგარების, გემების, თვითმფრინავებისა და ა. შ. იჯარით გაცემა საკუთრების უფლების გადაცემის გარეშე. ლიზინგის დაფინანსებას აწარმოებენ სპეციალური ლი-

ზინგური კომპანიები, რომლებიც ყიდულობენ დანადგარებს შემდგომში იჯარით გაცემის მიზნით, ე. ი. ასრულებენ ფინანსური შუაშეღების როლს დანადგარის მწარმოებელსა და მოიჯარეს შორის.

ლიუმპსუმი — აკორდული წესით ამოღებული გადაზიდვის ფასი, რომელიც დამოკიდებულია გემის მიერ გადატანილი ტვირთის რაოდენობაზე.

ლიცენზია — 1) საგარეო-სავაჭრო ოპერაციების განხორციელების ნებართვა (განასხვავებენ საექსპორტო და საიმპორტო ლიცენზიებს), რომელიც გაიცემა კომპეტენტური სახელმწიფო ორგანოს მიერ. ლიცენზია წარმოადგენს საქონლის ექსპორტსა და იმპორტზე, აგრეთვე უცხოური ვალუტის ხარჯვაზე სახელმწიფო კონტროლის ერთ-ერთ ფორმას. საექსპორტო და საიმპორტო ლიცენზიები გაიცემა შესაბამისად ექსპორტიორის ან იმპორტიორის განცხადების საფუძველზე. განცხადება ფორმდება სპეციალურ ბლანკზე, რომელიც, როგორც წესი, ორი ნაწილისაგან შედგება: თვით განცხადება და ლიცენზია. განცხადება ბარდება საქონლის გაგზავნისა და მიღების ნავარაუდევ ვადაზე ადრე. თუ ლიცენზია გაცემულია, მაშინ განცხადების ბეორე ნაწილზე ლიცენზიის გამცემი დაწესებულება დაუსვამს შტემპელს და უბრუნებს განმცხადებელს. ლიცენზიაში მიეთითება საქონლის ექსპორტიორი ან იმპორტიორი ქვეყნის დასახელება; თითოეული პოზიციის „ფობ“ ფასი; საქონლის დატვირთვისათვის მზადყოფნის ან ადგილზე მისვლის ვადები. ლიცენზია გაიცემა გარკვეული ვადით. გამოუყენებელი ლიცენზია ვადის გასვლის შემდეგ ძალას კარგავს.

2) გამოგონებების, სამეცნიერო გამოკვლევებისა და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების და სხვა შედეგების გამოყენების ნებართვა. ლიცენზია გაიცემა სალიცენზიო შეთანხმების, სასამართლოს ან კომპეტენტური სახელმწიფო ორგანოს ადმინისტრაციული გადაწყვეტილების საფუძველზე. ხშირად ლიცენზია გაიცემა პატენტით დაცულ გამოგონებაზე, მაგრამ არსებობს ე. წ. უპატენტო ლიცენზირებაც. ლიცენზიის ძირითადი სახეებია: ა) მარტივი, — რომლის დროსაც ლიცენზიარი (პატენტის მფლობელი) ნებას აძლევს ლიცენზიატს (ლიცენზიის მიმღებს) გამოიყენოს გამოგონება შეთანხმების პირობებით გათვალისწინებულ ფარგლებში, მაგრამ იტოვებს უფლებას გამოიყენოს იგი ამავე ტერიტორიაზე და მასზე ლიცენზია გადასცეს სხვა პირებს; ბ) განსხვავებული, — რომლის დროსაც ლიცენზიარი უარს ამბობს მოცემულ ტერიტორიაზე გამოგონების გამოყენებაზე და მესამე პირისათვის ლიცენზიის გადაცემაზე; გ) სრული, — რომელიც ნებას იძლევა პატენტის მოქმედების მთელი დროის განმავლობაში გამოყენებულ იქნეს პატენტზე დაფუძნებული უფლებები.

ლიცენზიური შეთანხმება — ხელშეკრულება, რომლის საფუძველზეც პატენტის მფლობელი (ლიცენზიარი) კონტრაგენტს (ლიცენზიატს) გადასცემს ლიცენზიას განსაზღვრულ ფარგლებში თავისი საპატენტო უფლებების გამოსაყენებლად. ლიცენზიური შეთანხმების ობიექტი შეიძლება იყოს აგრეთვე წარმოების საიდუმლო და ტექნიკური გამოცდილება („ნოუ-ჰაუ“), სამრეწველო ნიმუშები, სასაქონლო ნიშნები. ხშირად ლიცენზიურ შეთანხმებას საფუძველად უდევს არა ერთი, არამედ ერთმანეთთან დაკავშირებული რამდენიმე ბლოკ-პატენტი. ლი-

ცენზირება ერთ-ერთი ყველაზე მომგებიანი საგარეო-ეკონომიკური ოპერაციაა. ლიცენზიურ შეთანხმებაში განსაზღვრავენ ლიცენზიების სახეს. ლიცენზიური შეთანხმების მოქმედების ვადა განისაზღვრება როგორც გამოგონების ხასიათით და მისი გამოყენების სფეროთი, ასევე პატენტის მოქმედების ვადით, რომლის საფუძველზეც გაიცემა ლიცენზია. ლიცენზიურ შეთანხმებათა აბსოლუტური უმრავლესობა ატარებს ანაზღაურებით ხასიათს; ლიცენზიის გამოყენებისათვის ლიცენზიატი ვალდებულია ლიცენზიარს გადაუხადოს ლიცენზიური გასამრჯელო. განასხვავებენ მის ორ ძირითად ფორმას: 1. წინასწარ დათქმულ თანხას (პაუშალური გადასახადი), რომელიც არაა დამოკიდებული ლიცენზიის გამოყენებით მიღებულ მოგებაზე; 2. პერიოდულ პროცენტულ გადარიცხვებს (როიალტი). პირველი გამოიყენება ეკონომიკურ ურთიერთობაში ნაკლებად ცნობილი და ნაკლები სიძლიერის ფირმების მიმართ. პაუშალური გადასახადის სიდიდე, როგორც წესი, ნაკლებია პერიოდული პროცენტული გადარიცხვების თანხაზე. როიალტის გაანგარიშების საფუძველს წარმოადგენს: მოგების სიდიდე (წინასწარ კალკულირებული ან რეალური); ლიცენზიით წარმოებული პროდუქციის ერთეულიდან გადასახადი; დაპატენტებული გამოგონების დადგენილი სიმძლავრიდან გადასახადი.

ლიცენზიური შეთანხმება მტკიცდება სახელმწიფო ორგანოებში, რაც მიზნად ისახავს ლიცენზიური გასამრჯელოს სიდიდის შემცირებას მათზე მნიშვნელოვანი (50 %-მდე) გადასახადის შეწერით.

ლოტი — რაოდენობითა და ხარისხით სტანდარტული საქონლის პარტია; ერთი კონტრაქტი ბირჟაზე; საქონლის ნების-

მიერი ჯგუფი, რომელიც გასაყიდად წარმოდგენილია როგორც ერთი მთლიანი.

მაკლერი — ბირჟის საქმოსანი, რომელიც საქონელს ყიდულობს და ყიდის თავის ხარჯზე.

მარკირება — პირობითი აღნიშვნები და მონაცემები, რომელიც მოთავსებულია ტვირთის საფუთავზე. განასხვავებენ სასაქონლო, გაგზავნით, სპეციალურ და სატრანსპორტო მარკირებას. ყიდვა-გაყიდვის შესახებ დადებული ხელშეკრულების პირობების გათვალისწინებით მარკირება მოიცავს შემდეგ მონაცემებს:

ა) სასაქონლო — საქონლის დასახელება, საქარხნო მარკა, შეკვეთის და განწესის ნომერი, ხარისხი, გამოშვების თარიღი;

ბ) გაგზავნითი — გამგზავნისა და დანიშნულების პუნქტები, გამგზავნისა და მიმღების დასახელება, ადგილების საერთო რაოდენობა, ბრუტო მასა და ნეტო მასა.

გ) სპეციალური — გამაფრთხილებელი წარწერები და ნიშნები, რომლებიც აღნიშნავენ საქონლის შენახვის, დატვირთვისა და გადატანის წესებს.

დ) სატრანსპორტო — ერთი სატრანსპორტო დოკუმენტით გადაზიდულ პარტიაში ადგილების რაოდენობა, პარტიაში სატვირთო ადგილის რიგითი ნომერი.

გაგზავნითი, სასაქონლო და სპეციალური მარკირება ხდება ტვირთის გამგზავნის მიერ, ხოლო სატრანსპორტოსი — ტვირთის გადამტანის ან მისი აგენტის მიერ.

მარკეტინგი — საწარმოს ორგანიზაციულ-ტექნიკური და კომერციული ფუნქციების ერთობლიობა ბაზრის შესწავლისათ-

ეს, საბაზრო მოთხოვნების გათვალისწინებით პროდუქციის წარმოებისათვის, მომხმარებლამდე საქონლის მიწოდებისათვის. მარკეტინგის ძირითად ფუნქციებს მიეკუთვნება: ბაზრის კომპლექსური შესწავლა, სასაქონლო ასორტიმენტის დაგეგმვა, ფასების პოლიტიკა, რეკლამა და გასაღების სტიმულირება, გასაღებისა და გაყიდვის შემდგომი მომსახურების მართვა. მარკეტინგის ეს პრინციპები, ფუნქციები აძლევს ამა თუ იმ მიმართულებას მარკეტინგულ საქმიანობას, რომელსაც გააჩნია თავისებურებები წარმოების მასშტაბების, წარმოებული საქონლის ხასიათის ან გასაღების ბაზრის სახით. მაგალითად, მასობრივი მოხმარების საქონლის მარკეტინგი განსხვავებულია ზ. წარმოო დანიშნულების საქონლის მარკეტინგისაგან, ხოლო ფირმების საექსპორტო მარკეტინგი, რომელიც ორიენტაციას აძლევს თავის პროდუქციას ძირითადად საშინაო ბაზარზე განსხვავდება ტრანსეიროვნული კორპორაციების საერთაშორისო მარკეტინგისაგან, რომელსაც მთელს მსოფლიოში გააჩნია საწარმოო და გამსაღებელი ორგანოების განშტოებული ქსელი.

მარჟა — ტერმინი, რომელიც საბანკო, საბირჟო, სავაჭრო და სადაზღვევო პრაქტიკაში გამოიყენება პროცენტულ განაკვეთებს, ფასიანი ქაღალდების კურსებს, საქონლის ფასებს და სხვა მაჩვენებლებს შორის არსებული სხვაობის აღსანიშნავად. საბანკო ტერმინოლოგიაში მარჟა (ანუ სპრედი) გამოხატავს სხვაობას: მოზიდული და გაცემული კრედიტის განაკვეთებს შორის; სხვადასხვა კატეგორიის მსესხებელზე გაცემული კრედიტის განაკვეთებს შორის; უზრუნველყოფის თანხას და გაცემული კრედიტის თანხას შორის და სხვა. საბირჟო ვაჭრობაში მარჟა არის: თანხა, რომელსაც ბროკერი უხდის

საანგარიშსწორებო პალატას ან კლიენტი უხდის ბროკერს ფიუნქერსული კონტრაქტის ღირებულებაში არახელსაყრელი მერყეობის დასაფარად ამ კონტრაქტის რეგისტრაციის შემდეგ; შეთანხმებული ლიმიტი, რომლის გადამეტების შემდეგ მოგება ან ზარალი შეიძლება არ გაიცეს.

მასა ბრუტო — ტვირთის წონა შიგა და გარე შეფუთვით. მასში შედის შეფუთვის მასალის წონაც.

მასა ნეტო — ტვირთის წონა შეფუთვის გარეშე.

მიწოდების საბაზისო პირობები — სპეციალური პირობები, რომელიც განსაზღვრავს გამყიდველისა და მყიდველის მოვალეობებს საქონლის მიწოდებისას და ადგენს გამყიდველიდან მყიდველზე რისკის გადაცემის მომენტს საქონლის შემთხვევით განადგურებისას ან დაზიანებისას.

მსოფლიო სასაქონლო ბაზრების კონიუნქტურა — სხვადასხვა ფაქტორების (ეკონომიკური, სოციალური, ბუნებრივი) ურთიერთმოქმედების შედეგი, რომელიც ყოველი მოცემული მომენტისათვის განსაზღვრავს მდგომარეობას კონკრეტულად აღებულ მსოფლიო სასაქონლო ბაზარზე და განაპირობებს ამ ბაზრებზე კომერციული საქმიანობის მიმართულებას, მსვლელობას და საბოლოო შედეგს. საბაზრო კონიუნქტურა მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს გასაყიდი საქონლისა და მომსახურების კომერციულ ღირებულებას და კონკურენტუნარიანობას; ყიდვა-გაყიდვის შესაძლებლობას და ეკონომიკურ მიზანშეწონილობას; პოტენციური და ფაქტობრივი ექსპორტიორი (იმპორტიორი) ქვეყნების და კონტრაგენტი ფირმების არჩევას; ბაზარზე გამოსვლის ხელსაყრელი მომენტის ძებნას; ბაზარზე გამოს-

ვლისას ტაქტიკისა და სტრატეგიის, ფორმებისა და მეთოდების ძიებას; საეაჭრო მოლაპარაკების წარმართვის პოლიტიკას; ამა თუ იმ პრაქტიკული გადაწყვეტილების მიღების მიზანშეწონილობას; ყიდვა-გაყიდვის კონტრაქტის ძირითად პირობებს, მათ შორის კონკრეტულ ფასს. მსოფლიო სასაქონლო ბაზრების კონიუნქტურა გარკვეულწილად განაპირობებს მატერიალური წარმოების დარგებსა და შესაბამის მსოფლიო ბაზრებთან დაკავშირებული ცალკეული ქვეყნების საწარმოო, სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქტორო, საპატენტო-ლიცენზიურ და სხვა სახის საქმიანობის მიმართულებასა და ხასიათს.

საბაზრო კონიუნქტურის ჩამოყალიბება და განვითარება ზორციელდება განსაზღვრული პერიოდის (თვე, კვარტალი, ნახევარი წელი, წლები), ფარგლებში. ამასთან დაკავშირებით ანალიზებენ კონიუნქტურის წარმომქმნელ მოკლევადიან (1-2 წელი), საშუალოვადიან და გრძელვადიან ფაქტორებს და კონიუნქტურის განვითარების ტენდენციებს. საბაზრო კონიუნქტურის წარმომქმნელი ის ფაქტორები, რომელთა გამოვლენაზე მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული მისი შემდგომი განვითარება. ეს არის ე. წ. კონიუნქტურული სიმპტომები, რომელთა ერთობლიობა შეადგენს კონიუნქტურულ სიმპტომატიკას, ჩვეულებრივ, საბაზრო კონიუნქტურა მოულოდნელად არ იცვლება. მოსალოდნელი ცვლილებების შესახებ გაფრთხილებას იძლევა უშუალოდ საბაზრო სიმპტომატიკა, რომელიც სპეციფიკურია კონკრეტული მსოფლიო სასაქონლო ბაზრისათვის.

განვითარებული ქვეყნების საქმიან წრეებში ტერმინმა „საბაზრო კონიუნქტურა“ სხვადასხვა გავრცელება ჰპოვა. იგი ფარ-

თოდ გამოიყენება გერმანიაში და ავსტრიაში — ბაზარზე არსებული მდგომარეობის მნიშვნელობით; საფრანგეთში — ბაზარზე გარემოებათა დამთხვევის მნიშვნელობით, ამავე მნიშვნელობითაა იგი გამოყენებული იტალიაში, სკანდინავიის და მთელ რიგ სხვა ქვეყნებში. ინგლისურენოვან ქვეყნებში ტერმინი „საბაზრო კონიუნქტურა“ პრაქტიკულად არ გამოიყენება. უპირატესობა ენიჭება ტერმინებს „ბაზარი“, „ბაზრის გამოკვლევა“. „ბაზრის მდგომარეობა“.

ნოტისი (შეტყობინება მიწოდების შესახებ) — გამყიდველის მიერ დადგენილი ფორმით ფიუნერსულ ბირჟაზე წარდგენილი უწყება, რომელიც გამოხატავს გამყიდველის განზრახვას მიაწოდოს რეალური საქონელი საბირჟო კონტრაქტის შესრულებისათვის. განასხვავებენ: 1) შეტყობინებას, რომელიც შეიძლება კელავ წარდგენილი იქნეს მიწოდებაზე მას შემდეგ როცა მყიდველი უარს იტყვის მიწოდებული საქონლის მიღებაზე და ყიდის ადრე შესყიდულ კონტრაქტს; 2) შეტყობინებას, რომლის დროსაც მყიდველი ვალდებულია მიიღოს ეს შეტყობინება და თუ მას არ სურს მიიღოს მიწოდებული პროდუქცია, მაშინ უნდა გაყიდოს საბირჟო კონტრაქტი და წარადგინოს მასზე მიღებული შეტყობინება.

„ნოუ-ჰაუ“ — სამეცნიერო-ტექნიკური ცოდნის სახესხვაობა, რომელიც წარმოადგენს საერთაშორისო გარიგებების ობიექტს. ფართო გაგებით „ნოუ-ჰაუ“ არის სამრეწველო წარმოების ორგანიზაციისა და უმოკლეს დროში გამოგონების დანერგვისათვის აუცილებელი ტექნიკური ცოდნის, გამოცდილების, წარმოების სპეციალური ჩვევების და საიდუმლოების ერთობლიობა. „ნოუ-ჰაუს“ ფორმები მეტად მრავალფეროვანია და მოიცავს ტექნი-

კერ დოკუმენტაციას (ნახაზები, სქემები, ინსტრუქციები და ა. შ.), ნაკეთობათა ნიმუშებს, კომერციული ხასიათის ცნობებს, მონაცემებს წარმოების ორგანიზაციის, პერსონალის მომზადების და სხვა ინფორმაციების შესახებ. ჩვეულებრივ, „ნოუ-ჰაუს“ შეძენა ხორციელდება საერთაშორისო ლიცენზიური შეთანხმებების საფუძველზე, რომელშიც გაითვალისწინება უცხოური ფირმისათვის არა მხოლოდ შესაბამისი დოკუმენტაციის გადაცემა, არამედ მომუშავეთა სწავლების ორგანიზაცია, წარმოების დანერგვაში სპეციალისტების მონაწილეობა. „ნოუ-ჰაუს“ შეისყიდება საპატენტო უფლებების გამოყენების შესახებ გაცემულ ლიცენზიებთან ერთად, მაგრამ ზოგჯერ იდება ხელშეკრულება, რომლის ობიექტია მხოლოდ „ნოუ-ჰაუს“. (ეს ხდება იმ შემთხვევაში, როდესაც პატენტები, რომლებიც საფუძვლად უდევს ახალ პროდუქციას, წყვეტს თავის მოქმედებას). „ნოუ-ჰაუს“ სპეციფიური თავისებურებაა კომერციული საიდუმლოს შენახვის აუცილებლობა. გამოგონებების პატენტებთან, სასაქონლო ნიშნებთან, საავტორო უფლებებთან ერთად „ნოუ-ჰაუს“ ითვლება საწარმოს საკუთრებად.

ოპციონი (არჩევანი) — მყიდველის უფლება წინა კონტრაქტში დათქმული პირობებით შეისყიდოს საქონლის დამატებითი რაოდენობა. აქ ნაჩვენებია პერიოდიც, რომლის განმავლობაში ერთი მხარე ვალდებულია მეორეს შეატყობინოს თავისი უფლებების გამოყენების განზრახვის შესახებ.

ოპციონი ბირჟაზე ჩვეულებრივი ფიუჩერსული ოპერაციებისაგან განსხვავებით არის შეზღუდული რისკით განხორციელებული საბირჟო გარიგებების განსაკუთრებული სახე. სახელშეკრულებო ვალდებულება — იყიდოს ან გაყიდოს განსაზღვრუ-

ლი სახის ფასეულობანი ან ფინანსური უფლებები გარიგებია დადების მომენტში წინასწარ დადგენილი ფასით დროის შეთანხმებული პერიოდის ფარგლებში. ასეთი უფლების მიღების სანაცვლოდ ოპციონის მყიდველი გამყიდველს უხდის განსაზღვრულ თანხას, რომელსაც პრემია ეწოდება. მყიდველის რისკი შეზღუდულია ამ პრემიით, ხოლო ოპციონის გამყიდველის რისკი მცირდება მიღებული პრემიის სიდიდით.

შესყიდვის ოპციონი იძლევა ფიქსირებული კონტრაქტის, საქონლის ან მოცემულ ფასში სხვა ფასეულობის შესყიდვის ნებართვას, მაგრამ არ წარმოადგენს აუცილებლობას. იგი გამოიყენება ფასების ხელოვნურად გაზრდის დროს.

გაყიდვაზე ოპციონი იძლევა მოცემული ფასით ფიქსირებული კონტრაქტის ან სხვა ფასეულობების (საქონლის გარდა) გაყიდვის უფლებას, მაგრამ არ წარმოადგენს აუცილებლობას. იგი გამოიყენება ფასების ხელოვნურად დაკლების დროს.

ოფერტა (კომერციულ პრაქტიკაში) — გამყიდველის მიერ ნავარაუდევი მყიდველისათვის გაგზავნილი წერილობითი წინადადება განსაზღვრული პირობებით საქონლის პარტიის შესყიდვის შესახებ. ფირმა ან პირი, რომელიც აგზავნის ასეთ წინადადებას, იწოდება ოფერენტად. საერთაშორისო სავაჭრო პრაქტიკაში განასხვავებენ ოფერტის ორ სახეს: მტკიცე და თავისუფალი. ოფერტის სახე ფორმდება შესაბამისი წარწერით.

მტკიცე ოფერტა — ექსპორტიორის წერილობითი წინადადება საქონლის განსაზღვრული პარტიის გაყიდვაზე, რომელსაც ოფერენტი უგზავნის ერთ ნავარაუდევ მყიდველს. მასში აღნიშნულია ვადა, რომლის განმავლობაშიც ექსპორტიორს არ შეუძლია ანალოგიური წინადადება მისცეს სხვა მყიდველს. და-

დგენილ ვადაში იმპორტიორის პასუხის მიუღებლობა იმპორტიორის მხრიდან გარიგებაზე უარის ნიშანია, რაც ექსპორტიორს ათავისუფლებს მიცემული წინადადებისაგან. ამიტომ ვიდრე მყიდველს გაუგზავნის მტკიცე წერილობით წინადადებას, ზშირად ექსპორტიორი წინასწარ ათანხმებს მასთან მომავალი გარიგების ცალკეულ პირობებს.

თავისუფალი ოფერტა — ერთი და იმავე სახის საქონლის პარტიაზე ეგზავნება რამდენიმე ნავარაუდევ მყიდველს. იგი არ ადგენს პასუხის ვადას, ამიტომ არ ავალდებულებს ოფერენტს. მყიდველის თანხმობა ოფერტაში მოცემულ პირობებზე მტკიცდება მისი მტკიცე კონტროფერტით. თავისუფალი ოფერტა იშვიათად გამოიყენება მანქანებითა და მოწყობილობებით ვაჭრობაში, ვინაიდან ექსპორტიორებს ორიენტირება არ შეუძლიათ თავისუფალ ბაზარზე. მათი საწარმოო საქმიანობა მიმდინარეობს კონკრეტული მოთხოვნილების გათვალისწინებით.

პოლისი — დამზღვევის მიერ დაზღვევის ხელშეკრულების დასამტკიცებლად გაცემული დოკუმენტი. მასში მოცემულია დაზღვევის პირობები, მათ შორის სადაზღვევო პრემიებისა და სადაზღვევო თანხის სიდიდე.

რენტინგი — მანქანებისა და მოწყობილობების მოკლევადიანი იჯარა მოიჯარის მიერ შემდგომში მათი შეძენის უფლების გარეშე. საიჯარო გადასახადი რენტინგის დროს უფრო მაღალია, ვიდრე ლიზინგის დროს.

სააგენტო ხელშეკრულება — პრინციპალსა და აგენტს შორის დადებული ხელშეკრულება. იგი განსაზღვრავს იმ დავალებას,

ბების ხასიათსა და მოცულობას, რომელთა შესრულებას კისრულობს აგენტი პრინციპალის ანგარიშითა და სახელით. საქონლის გაყიდვაზე ან ყიდვაზე დადებულ სააგენტო ხელშეკრულებაში ჩვეულებრივ განისაზღვრება: ტერიტორია, რომელზეც აგენტი განახორციელებს თავის საქმიანობას; ხელშეკრულების მოქმედების დროის განმავლობაში მოცემულ პერიოდში გასაყიდი საქონლის რაოდენობა; ფასების ლიმიტი, რომლის ფარგლებშიც აგენტს უფლება აქვს განახორციელოს ყიდვა-გაყიდვის ოპერაციები; აგენტის გასამრჯელოს სიდიდე, აგრეთვე ხელშეკრულების მოქმედების შეწყვეტის პირობები. სააგენტო ხელშეკრულებით განისაზღვრება აგრეთვე პრინციპალის წინაშე აგენტის ანგარიშგების წესი და ვადები.

საბანკო ავალი — სათამასუქო თავდებობა, რომლის დროსაც შემსრულებელი პირი — ავალისტი (ჩვეულებრივ ესაა პირველი კლასის მსხვილი ბანკი) თავის თავზე იღებს თამასუქის მფლობელის წინაშე პასუხისმგებლობას, რათა შეასრულოს თამასუქით ვალდებული ნებისმიერი პირის: აქცეპტანტის, თამასუქის მიმღების, ინდოსანტის მიმართ არსებული საგადასახდელო ვალდებულებები.

საბაჟო დეკლარაცია — ტვირთის განმკარგულებლის მიერ საქონლის იმპორტისა და ექსპორტის დროს საბაჟო ფორმალბის შესასრულებლად საბაჟოში წარდგენილი განცხადება. დეკლარაცია საბაჟოს წარედგინება კანონმდებლობით დადგენილ ვადაში, რომელიც მერყეობს ტვირთის საბაჟოში მისვლის დღიდან 2 კვირამდე. დეკლარაცია მოიცავს შემდეგ მონაცემებს: საბაჟოში მიღებული საქონლის სატრანსპორტო დოკუმენტის ნომერი (საპორტო საბაჟოში იმ გემის დასახელება, რომლითაც.

მოვიდა საქონელი); საქონლის სატარიფო დასახელება ან საბაჟოს ტარიფის შესაბამისი მუხლის მითითება; საქონლის პარტიის ფასი და ღირებულება. საბაჟო დეკლარაციაში მოცემულია აგრეთვე მასზე თანდართული დოკუმენტის ჩამონათვალი (ანგარიში, ტვირთის გაგზავნის სპეციფიკაცია, ხარისხის შესახებ სერტიფიკატი და სხვა).

ზოგიერთ ქვეყანაში დაშვებულია იმპორტიორის ან ექსპორტიორის მიერ დროებითი ან წინასწარი დეკლარაციის წარდგენა. იმპორტიორი წინასწარ დეკლარაციას იძლევა იმ შემთხვევაში, როდესაც საბაჟოში ტვირთის მიღებამდე არ გააჩნია ზუსტი ცნობები მის შესახებ. გადმოტვირთვის და ტვირთის დათვალიერების შემდეგ იმპორტიორი წარადგენს ჩვეულებრივი სახის დეკლარაციას. ექსპორტიორი წინასწარ დეკლარაციას წარადგენს საწყობიდან საქონლის გაყიდვის დროს, სატრანზიტო მიწოდებისას; იმ საქონელზე, რომლის მიმართაც განსაზღვრულია ადრე გადახდილი ბაჟის დაბრუნება; იმ საქონელზე, რომელიც ექვემდებარება სხვადასხვა რიგის შეზღუდვებს და სხვა. იმის მიხედვით, ექვემდებარება თუ არა საქონელი ბაჟის შეწერას, საბაჟო დეკლარაციას გააჩნია რამდენიმე ფორმა.

საბეითლო, სანიტარული, და საკარანტინო მოწმობა — გაიცემა ექსპორტიორი ქვეყნის კომპეტენტური ორგანოების მიერ იმის დასადასტურებლად, რომ საზღვარგარეთ მიწოდებისათვის განკუთვნილი საქონელი ჯანმრთელია. ჩვეულებრივ, საბეითლო მოწმობას საბაჟო მოითხოვს ისეთი საქონლის იმპორტის დროს, როგორიცაა პირუტყვი, მეცხოველეობის პროდუქცია, თივა, ნამჯა (შესაფუთი მასალის სახით), მატყლი, ბეწვი და სხვა. მოწმობა გაიცემა ექსპორტიორი ქვეყნის საბეითლო

მეთვალყურეობის ორგანოების მიერ და ადასტურებს, რომ მასში აღნიშნული ცხოველები ან ფრინველები იგზავნება ისეთი ადგილიდან, სადაც არაა გადამდები ავადმყოფობა; რომ ცხოველები გაგზავნამდე გარკვეული პერიოდის განმავლობაში იმყოფებოდნენ საბეითლო დაკვირვების ქვეშ, გაიარეს აუცილებელი დიაგნოსტიკური გამოკვლევები და დაავადების საწინააღმდეგო დამუშავება.

სანიტარულ მოწმობას საბაჟო მოითხოვს მცენარეების, ნაყოფის, ბოსტნეულის და სხვა საქონლის შემოზიდვისას. ეს მოწმობაც ადასტურებს საბეითლო მოწმობაში აღნიშნულის ანალოგიურ ფაქტებს ზემოთჩამოთვლილი საქონლის მიმართ და მათ საწარმოო დეზინფექციას.

საკარანტინო მოწმობა (სერტიფიკატი) გაიცემა ექსპორტიორი ქვეყნის საკარანტინო ან მცენარეთა დაცვის ოფიციალური ორგანოების მიერ და ადასტურებს, რომ აღნიშნული მცენარეები არაა დასნებოვნებული მავნებლებით და ავადმყოფობით, რომ მათი ექსპორტი წარმოებს საკარანტინო თვალსაზრისით უსაფრთხო რაიონებიდან. საკარანტინო მეთვალყურეობას ექვემდებარება თესვები, ბოლქვები, ნარგავები, ხამი ბამბა, ბამბის ბოჭკო, მშრალი ხილი, დამუშავებული თამბაქო, მატყლი და სხვა ისეთი ნედლეული, რომელიც შეიძლება იყოს მავნებლების ან სენის გადამტანი.

პრაქტიკაში საბეითლო, საკარანტინო და სანიტარული მეთვალყურეობა ხშირად ხდება ცალკეული ქვეყნებიდან განსაზღვრული საქონლის იმპორტის აკრძალვის საბაზი და რიგ შემთხვევაში გამოიყენება ზოგიერთი ქვეყნის მიმართ დისკრიმინაციული პოლიტიკის გასატარებლად.

საბონდო ტვირთი — საბაჟოს საწყობში შენახული იმპორტული საქონელი, რომელზედაც საბაჟო გადასახადი ჯერ არ არის გადახდილი.

საბირჟო „წრე“ (რინგი) — 1. ფიუჩერსული ბაზარი, განსაკუთრებით ბირჟის შენობის მითითების დროს. ტერმინი წარმოსდგება შემდეგი ფაქტისაგან: ბირჟის წევრები ლონდონის ლითონების ბირჟაზე და რამდენიმე სხვა ევროპულ ბირჟაზე დგანან ან სხედან წრეში; 2. ტერმინი გამოიყენება ხუთწლიანი პერიოდის აღსანიშნავად, რომლის განმავლობაშიც ლონდონის ლითონების ბირჟაზე ხორციელდება ცალკეული სახის ლითონით ვაჭრობა; 3. პირველ ბირჟაზე საანგარიშსწორებო შეთანხმებების პრიმიტიული ფორმა, რომლითაც ხდებოდა ჯაჭვში ან ბროკერ-მყიდველებისა და გამყიდველების რინგში ონტრაქტების მოძრაობის მეთვალყურეობა, ხოლო გადახდას ექვემდებარებოდა მხოლოდ სხვაობა (ამასთან ხდებოდა ურთიერთმოთხოვნათა ჩათვლა).

საგადასახადო ვალუტა — ვალუტა საქონელზე ანგარიშსწორებისთვის. ექსპორტიორისა და იმპორტიორის შეთანხმების საფუძველზე საგადასახადო შეიძლება იყოს ნებისმიერი ვალუტა. ზოგჯერ გაითვალისწინება იმპორტიორის უფლება, რომ თავისი არჩევანით გადახდა მოახდინოს სხვადასხვა ვალუტაში. საგადასახადო ვალუტა შეიძლება დაემთხვეს ან არ დაემთხვეს გარიგების ვალუტას (ფასს). სხვა ვალუტაში გადახდის ფიქსაცია, ფასის ვალუტისაგან განსხვავებით წარმოადგენს სავალუტო რისკის დაზღვევის ერთ-ერთ ფორმას. ამასთან, დიდი მნიშვნელობა აქვს ვალუტის კურსის განსაზღვრას, რომლითაც უნ-

და განხორციელდეს ფასების ვალუტის გადაყვანა საგადასახადო ვალუტაში. ფასების ვალუტის გადაყვანა საგადასახადო ვალუტაში შეიძლება განხორციელდეს პარიტეტის ან გადახდის დროის დადგომისას მოქმედი კურსის საშუალებით. გაერცელებულია პარიტეტით გადაყვანის წესი. უფრო რთულია ფასების ვალუტის გადაყვანა საგადასახადო ვალუტაში მათი ურთიერთ-ზიარი კურსის საფუძველზე, ამასთან კონტრაქტის დადებისას გაითვალისწინება, რომ გადახდის ვადის დადგომისას ან ფასების ვალუტის საგადასახადო ვალუტად გადაანგარიშებისას გამოყენებული უნდა იყოს ფულადი ბაზრის (იმპორტიორი ქვეყნის, ექსპორტიორის ან მესამე ქვეყნის) კურსი, აგრეთვე საგადასახადო საშუალებები (სატელეგრაფო ან საფოსტო გზავნილებანი). საერთაშორისო ანგარიშსწორების პრაქტიკაში გადასახადის თანხის განსაზღვრისას უფრო ხშირად გამოიყენება სატელეგრაფო გზავნილებების კურსი. ამ ფორმით ხდება უფრო მსხვილი გადახდები.

საგარანტიო დეპოზიტი — თანხა, რომელიც წარმოადგენს ფიუჩერსული კონტრაქტის საერთო ღირებულების შეპირობებულ ნაწილს ან მტკიცე თანხა, რომელიც კონტრაქტის რეგისტრირებისას ბირჟის წევრმა უნდა გადაიხადოს საანგარიშგებო პალატაში, ხოლო კლიენტმა — ბროკერთან.

საგარანტიო ვალდებულება — გარკვეული შეთანხმების პირობებთან მიწოდებული საქონლის (უფრო ხშირად მოწყობილობების) შესაბამისობის დამამტკიცებელი დოკუმენტი. იგი შეიძლება შეიცავდეს მომწოდებლის გარანტიას მოწყობილობის

შეუფერხებელი მუშაობის შესახებ მყიდველის მიერ ექსპლუატაციის წესების დაცვის პირობებში.

საგარანტიო წერილი — (საბანკო გარანტია) — ბანკ-გარანტის მიერ კრედიტორის (იმპორტიორის) სასარგებლოდ გაცემული გარანტია მევალეზე (იმპორტიორზე) რიცხული თანხის სრულად და დროულად გადახდის უზრუნველყოფით.

სავალუტო კლირინგი — მთავრობათაშორისი შეთანხმება ქვეყნებს შორის საგარეო-სავაჭრო და სხვა სახის კავშირურ-თიერთობისას წარმოშობილი შემხვედრი მოთხოვნებისა და ველდებულებების ურთიერთთანხმების შესახებ. შეთანხმებას საფუძვლად უდევს მიწოდებული საქონლისა და გაწეული მომსახურების ღირებულებითი თანაფარდობა.

საკომპენსაციო გარიგება — საქონლის ურთიერთმიწოდება ან ნებისმიერი სხვა ფორმით კონტრაგენტების ინტერესების ურთიერთდაკმაყოფილება ჩვეულებრივი საექსპორტო-საიმპორტო გარიგებისაგან განსხვავებით, რომელიც ითვალისწინებს საქონლის გაცვლას შეთანხმებულ ფულად ეკვივალენტზე. საკომპენსაციო გარიგების დროს განსაზღვრული ღირებულების საქონლის გაცვლა ხდება სხვა საქონელზე ან მომსახურებაზე. საკომპენსაციო ხელშეკრულება, რომელიც საფუძვლად უდევს საკომპენსაციო გარიგებას, ითვალისწინებს შემენილი საქონლის ღირებულების ნაწილობრივ ფულად დაფარვას, რაც საკომპენსაციო გარიგებას განასხვავებს ჩვეულებრივი საქონელ-გაცვლითი (ბარტერული) გარიგებისაგან, რომლის დროსაც მხარეებს შორის საქონელთა ურთიერთმიწოდება ხდება მათი ინტერესების დაკმაყოფილების ნებისმიერი სხვა ფორმის გამოყე-

ნების გარეშე. საკომპენსაციო გარიგება ხორციელდება ორი ან რამდენიმე ქვეყნის საექსპორტო-საიმპორტო ფირმის მიერ აღნიშნულ საქმიანობაში ადგილობრივი მიმწოდებლის მეტ-ნაკლებად ჩართვით.

საკონსულო ფაქტურა — ანუ საკონსულო ინვოისი. წარმოადგენს საბუთს, რომლითაც ექსპორტიორ ქვეყანაში მყოფი საქონლის მიმღები ქვეყნის კონსული ადასტურებს საქონლის ფასს და საქონლის მთელი პარტიის ღირებულებას. მრავალ ქვეყანაში საკონსულო ფაქტურა ივსება ექსპორტიორების მიერ დამტკიცებულ ბლანკზე და მოწმდება იმპორტიორი ქვეყნის კონსულის მიერ. საკონსულო ფაქტურის წარდგენა აუცილებელია იმ ქვეყნებში, სადაც იმპორტული საქონელი იბეგრება ადვალორული გადასახადით (საქონლის ფასიდან).

სერტიფიკატი — ამა თუ იმ ფაქტის დამადასტურებელი დოკუმენტი. საგარეო ვაჭრობაში განასხვავებენ სხვადასხვა სახის სერტიფიკატებს: ა) ხარისხის სერტიფიკატი — კომპეტენტური ორგანოების მიერ საქონლის ხარისხის დასადასტურებლად გაცემული დოკუმენტი; ბ) წარმოშობის სერტიფიკატი — ექსპორტიორი ქვეყნის საბაჟოს წარმომადგენლის ხელმოწერილი დოკუმენტი, რომელიც მიუთითებს, თუ რომელი ქვეყნიდან ხდება საქონლის ექსპორტი; გ) სადაზღვევო სერტიფიკატი — დოკუმენტი, რომელიც მოიცავს სადაზღვევო ხელშეკრულების პირობებს და ცვლის სადაზღვევო პოლისს.

სერტიფიკატი ხარისხის — მოწმობა, რომელიც ადასტურებს ფაქტობრივად მიწოდებული საქონლის ხარისხს და მის შესაბამისობას კონტრაქტის პირობებთან. მასში მოცემულია: სა-

ქონლის დახასიათება ან მტკიცდება საქონლის ხარისხის შესაბამისობა გარკვეულ სტანდარტებთან ან შეკვეთის ტექნიკურ პირობებთან. ხარისხის სერტიფიკატი გაიცემა როგორც ექსპორტორ, ისე იმპორტიორ ქვეყანაში შესაბამისი კომპეტენტური ორგანიზაციების, სახელმწიფო ორგანოების, სავაჭრო პალატების, სპეციალური ლაბორატორიების მიერ. ზოგჯერ მხარეები თანხმდებიან, რათა სერტიფიკატები წარუდგინონ საკონტროლო და შემოწმებულ დაწესებულებებს, ინსტიტუტებს, ზომისა და წონის პალატებს და სხვა ორგანიზაციებს. ხარისხის სერტიფიკატი შეიძლება გასცეს (კონტრაქტის პირობების შესაბამისად) დამამზადებელმა ფირმამ.

სესხის მიღების სპეციალური უფლება — საერთაშორისო საანგარიშო და სარეზერვო საშუალებები. გამოშვებული იქნა საერთაშორისო სავალუტო ფონდის 1969 წლის შეთანხმების შესაბამისად საერთაშორისო ლიკვიდურობის რეგულირების მექანიზმის შექმნის მიზნით, რომელიც დამოკიდებული არ არის ცალკეული სახელმწიფოების ეკონომიკურ პოლიტიკაზე და საგადასახდელო ბალანსის მდგომარეობაზე. სესხის მიღების სპეციალურ უფლებას არ გააჩნია საკუთარი ღირებულება; მისი ღირებულება განისაზღვრება ხუთი ვალუტის საბაზრო ღირებულებით და იცვლება მათი კურსების ცვლილების მიხედვით. სესხის მიღების სპეციალური უფლება არსებობს საერთაშორისო სავალუტო ფონდის წევრ ქვეყნებში სპეციალურ ანგარიშებზე ჩანაწერის სახით, გამოიყენება სახელმწიფოთაშორისი ანგარიშსწორების დროს საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მიერ სესხის მიღების სპეციალური უფლების შესახებ

შეთანხმების მონაწილე ქვეყნების ეროვნულ ვალუტებზე სანქციონებული გაცვლისათვის, აგრეთვე კომერციულ კონტრაქტებში სასაქონლო ფასების „ინდექსირებისათვის“ და საკრედიტო შეთანხმებებში მულტისავეალუტო შესწორების სახით, რომლის მიზანია ზარალის მიღების რისკის შემცირება ვალუტების კურსის ცვლილებით. იმ ქვეყნებს, რომლებიც არ არიან საერთაშორისო სავალუტო ფონდის წევრები, არ შეუძლიათ გამოიყენონ სესხის მიღების სპეციალური უფლების კონვერსია თავისუფლად კონვერტირებად ვალუტაზე საზღვარგარეთის ქვეყნებთან საგადასახადო ურთიერთობის რეგულირებისათვის.

საქონლის წარმოშობის მოწმობა — დოკუმენტი, რომელიც გაიცემა ექსპორტიორი ქვეყნის კომპეტენტური ორგანოს მიერ საქონლის წარმოშობის დასადასტურებლად. ასეთი დოკუმენტის წარდგენა საქონლის იმპორტის დროს სავალდებულოა იმ შემთხვევაში, როდესაც საბაჟოზე დეკლარირებული საქონლის წარმოშობა დაკავშირებულია პრივილეგირებული რეჟიმის გამოყენებასთან, როგორცაა: შეღავათიანი ტარიფები, საერთო ტარიფიდან ფასჩამოკლება, დაუბეგრავი შეტანა, დამატებითი ბეგარისაგან განთავისუფლება და სხვა. სანედლეულო საქონლის წარმოშობის მოწმობაში საჭიროა აღინიშნოს მისი მოპოვების ადგილი, ხოლო ნახევარფაბრიკატებისა და ნაკეთობების მოწმობაში — მწარმოებელი ქვეყანა. საქონლის წარმოშობის შესახებ მოწმობა გაიცემა სავაჭრო პალატების, საბაჟოების, ექსპორტიორი ქვეყნების მეწარმეთა კავშირების მიერ. ზოგჯერ საჭიროა მისი წარმოშობის მოწმობა დამოწმებული იქნას კონსულის მიერ. ამ ოპერაციას საკონსულო ლეგალიზაცია ეწოდება.

ჩვეულებრივ, კონსული ამოწმებს მხოლოდ მოწმობის გამცემი პირის ხელმოწერას.

სპეკულაცია — 1. გარიგებანი ბირჟაზე, რომლის ერთადერთი მიზანია ფასების მერყეობიდან მოგების მიღება; 2. ჰეჯირების საპირისპირო. ჰეჯირება იწვევს რეალური საქონლის ბაზარსა და ბირჟას შორის დაბალანსებას; ორ ბაზარს შორის ბალანსის ნებისმიერი დარღვევა სპეკულაციურია. ასეთ შემთხვევაში ტერმინის „სპეკულაცია“ გამოყენება დასაშვებია ჰეჯირებისაგან თავშეკავების მნიშვნელობით.

სპეციფიკაცია — მოიცავს პარტიაში არსებული ყველა სახისა და ხარისხის საქონლის ჩამონათვალს ცალკეული საქონლის ადგილის, რაოდენობისა და სახეობის მითითებით. როგორც წესი, სპეციფიკაცია ავსებს სხვადასხვა ხარისხისა და დასახელების საქონლის მიწოდებაზე წარდგენილ ანგარიშს.

სტივიდორი — ფირმა, რომელიც აწარმოებს გემების დატვირთვას და ჩამოტვირთვას. სტივიდორს ქირაობს დამფრახტველი ან გემის მეპატრონე. უკანასკნელ შემთხვევაში სტივიდორული სამუშაოების ღირებულება ჩაირთება საფრახტო განაკვეთში.

ტექნიკური დოკუმენტაცია — საჭიროა ხანგრძლივი მოხმარების მოწყობილობებისა და ტექნიკური სამომხმარებლო საქონლის მიწოდებისას და აუცილებელია მათი თავისდროული აწყობისა და სწორი ექსპლუატაციის უზრუნველყოფისათვის. ტექნიკურ დოკუმენტაციას მიეკუთვნება: ნაკეთობის პასპორტი, ფორმულარი და აღწერილობა; მონტაჟის და ექსპლუატაციის

შესახებ ინსტრუქციები; სხვადასხვა სქემები, ნახაზები, სათაღარიგო ნაწილების, ინსტრუმენტების, მოწყობილობებისა და სხვა-ო.ა უწყისები.

აუცილებელი ტექნიკური დოკუმენტაციის ჩამონათვალი ჩვეულებრივ მოცემულია სტანდარტულ ან ტექნიკურ პირობებში, რომელიც კონტრაქტის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს. ტექნიკური დოკუმენტაცია მზადდება მყიდველი ქვეყნის ენაზე ან მისი მითითებით სხვა ენაზე. სერიული წარმოების საქონელზე ტექნიკური დოკუმენტაცია აუცილებლად ტიპოგრაფიული წესით უნდა დამზადდეს.

ტვირთი — ტრანსპორტირების პროცესში მყოფი საქონელი. ტვირთის სატრანსპორტო დახასიათება განისაზღვრება ფიზიკურ-ქიმიური თვისებების ერთობლიობით. ეს თვისებებია: ტვირთის გადაზიდვის პირობები და ტექნიკა, მისი მოთხოვნილება ტარაზე და შეფუთვაზე. ტვირთის სატრანსპორტო დახასიათების მიხედვით ყალიბდება ფლოტის (ტანკერები, ბალკერები, ტყის საზიდო, რეფრეჟერატორული გემები, გაზის საზიდო და სხვა) და საპორტო მოწყობილობების სპეციალიზაცია. პრაქტიკაში ტვირთი იყოფა ჩასასხმელ და მშრალ ტვირთად. მშრალი ტვირთი შეიძლება იყოს დედვეიტური (გემზე დადებული ტვირთის თითოეულ ტონაზე 50 კუბურ ფუნტამდე) და კუბატურული (50 კუბური ფუნტი და მეტი ტონაზე).

გადაზიდვის პირობებიდან გამომდინარე ტვირთი შეიძლება იყოს: გენერალური — ტარა-ცალობითი, რომელიც გადაიზიდება ნაკრები პარტიებით; საზვინავი ტვირთი; ნაყარი ერთგვაროვანი ტვირთი, რომელიც გადაიზიდება შეფუთვის გარეშე; ჩასასხმელი: ნავთობი, ნავთობპროდუქტები და სხვა ანალოგიური ტვირ-

თი, რომელიც გადაიზიდება თხევადი სახით; მალფუჭებადი ტვირთი, რომელიც ტრანსპორტირებისას განსაკუთრებულ ტემპერატურას და საპაერო რეჟიმს საჭიროებს; საშიში ტვირთი, რომელიც ტრანსპორტირების დროს შეიძლება გახდეს აფეთქების, ხანძრის ან ადამიანთა დასახიჩრების მიზეზი. ტვირთის აღწერა ჩარტერის მნიშვნელოვანი პირობაა. ტვირთის ხასიათის მიხედვით განისაზღვრება ფრახტის განაკვეთი.

განსაკუთრებული ხელისშეწყობა — სახელმწიფოთაშორისი ეკონომიკური ურთიერთობის რეჟიმი, რომლის დროსაც ერთი სახელმწიფო მეორეს უქმნის ისეთივე ხელსაყრელ პირობებს, როგორითაც სარგებლობს ან შემდგომში ისარგებლებს მესამე სახელმწიფო პირველი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე. ჩვეულებრივ, განსაკუთრებული ხელისშეწყობის რეჟიმი გამოიყენება სახელმწიფოთაშორისი სავაჭრო-სახელშეკრულებო ურთიერთობების დროს. სავაჭრო ხელშეკრულებებსა და შეთანხმებებში ჩართული შესწორება განსაკუთრებული ხელისშეწყობის რეჟიმის შესახებ შეიძლება ეხებოდეს ვაჭრობას, ზღვაოსნობას, იურიდიული და ფიზიკური პირების სამართლებრივ მდგომარეობას, საქონლის შემოტანას და გატანას, საბაჟო გადასახადს და ა. შ.

ფასების ინდექსი — რაოდენობრივად გამოხატავს ფასების ერთობლივი (საშუალო) დონის შეფარდებით ცვლილებას. მათ მიეკუთვნება: დამამზადებელი, საცალო, საბითუმო ფასების ინდექსი; ფასების ინდექსი სახელმწიფო და კოოპერაციულ ვაჭრობაში; საექსპორტო და საიმპორტო ფასების, სასურსათო და არასასურსათო საქონლის ფასების ინდექსი და სხვა.

ფასი მცოცავი — საქონლის წინასწარ დადგენილი ფასი, რომელიც ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობების შესაბამისად ექვემდებარება მომავალში მიწოდებას. ასეთი შეთანხმებისას ხელშეკრულებაში ზითითებული ფასი არ არის საბოლოო. ჩვეულებრივ, საბოლოო ფასი დგინდება საქონლის საბაზრო ფასის საფუძველზე, რომელიც იარსებებს გარკვეული თარიღისათვის (მაგალითად, მიწოდების დღისათვის). საბაზრო ფასის განსაზღვრის წესი დგინდება ხელშეკრულებით (მაგალითად, ბირჟის ხელშეკრულებაში აღნიშნული კოტირების, ცნობარების და სხვა პუბლიკაციების საფუძველზე).

ფასი მიწოდების — საბაზრო ფასი მოთხოვნისა და მიწოდების ისეთი მდგომარეობისას, როდესაც ყალიბდება გამყიდველის ბაზარი. საბაზრო სიტუაცია, რომლის დროსაც საბაზრო ფასი ყალიბდება როგორც მიწოდების ფასი, სტიმულს იძლევა სასაქონლო მიწოდების გაფართოებისათვის. კონკურენციის პირობების გაუარესება და კაპიტალის გასვლა, რომელსაც თან ახლავს საბაზრო ფასების დაცემა, იწვევს სასაქონლო მიწოდების შემცირებას.

ფასი მსოფლიო — წარმოების საერთაშორისო (მსოფლიო) ფასის ფულადი გამოხატულება, რომელიც ყალიბდება მსოფლიო ბაზარზე. კაპიტალის კონკურენციის ზეგავლენით ამა თუ იმ ქვეყნის შიგნით თავდაპირველად თანაბრდება მოგების ნორმები და წარმოიქმნება წარმოების ეროვნული ფასი. შემდგომში იმ ცალკეული ქვეყნის წარმოების ეროვნული ფასებიდან, რომელთაც მსოფლიო ბაზარზე გააქვთ ერთნაირი ან მსგავსი საქონელი, ყალიბდება წარმოების საერთაშორისო ფასი. იგი

საფუძველია მსოფლიო ფასის გაანგარიშებისათვის. თანამედროვე მსოფლიო ბაზრისათვის დამახასიათებელია ფასების მრავალგვარობა. ერთსა და იმავე საქონელზე მოქმედებს თავისი დონით განსხვავებული ფასები. ეს გამოწვეულია, ერთის მხრივ, მონოპოლიების პოლიტიკით, რომლებიც ბაზრებისა და მყიდველთა კატეგორიის მიხედვით ადგენენ დიფერენცირებული ფასების სისტემას; მეორე მხრივ, — სახელმწიფო-მონოპოლისტური ღონისძიებებით — სავაჭრო და სავალუტო პოლიტიკით, აგრეთვე არაკომერციული და სხვა სპეციალური ოპერაციებით, რომელთაც განახორციელებენ სამთავრობო ორგანიზაციები. მნიშვნელოვან როლს მრავალგვარი ფასების წარმოქმნაში ასრულებს პროტექციონიზმი: საბაჟო და სხვა ბარიერები. განსაკუთრებული სავაჭრო-პოლიტიკური და სავალუტო ზონები მსოფლიო ვაჭრობაში ერთსა და იმავე საქონელზე იწვევს ფასების დიფერენციაციას. თუ ერთი სახის სანედლეულო საქონელზე მსოფლიო ფასები განისაზღვრება ექსპორტიორი ან იმპორტიორი ქვეყნების ფასების დონით, მეორე სახის საქონელზე იგი განისაზღვრება ბირჟების, აუქციონების და საერთაშორისო ვაჭრობის სხვა მსხვილი ცენტრების ფასებით; ხოლო მზა ნაკეთობების ფასების განსაზღვრისას გადამწყვეტი როლი ეკუთვნის წამყვან ფირმებს, რომლებიც ამზადებენ სხვადასხვა ტიპისა და სახის ნაკეთობებს და ახდენენ მათ ექსპორტს. განასხვავებენ მსოფლიო ფასების შემდეგ სახეებს: ფასები კომერციული გარიგებით, თავისუფლად კონვერტირებადი ვალუტის გადახდით; ფასები კომერციული გარიგებით არათავისუფლად კონვერტირებადი ვალუტის გადახდით; ფასები საკლირინგო შეთანხმებებით; ფასები დახმარების პროგრამებითა და სხვა

ზპეციალური ოპერაციებით; ტრანსფერტული ფასები, რომლი-
თაც ხორციელდება შიგაკორპორაციული ოპერაციები.

ფასი ნომინალური — 1) საქონლის ფასი, რომელიც გა-
მოქვეყნებულია პრეისკურანტებში ან ცნობარებში. საგარეო-
სავაჭრო ოპერაციებში ფასჩამოკლება და ფასწანამატი იმ შემ-
თხვევაში გამოითვლება ნომინალური ფასით, როდესაც ეს უკა-
ნასკნელი გარიგების დადების დროს მიღებულია საბაზისო ფა-
სად; 2) საბირჟო კოტირებული ფასი საქონელზე, რომელზეც
კოტირების დღეს არ იქნა დადებული გარიგება.

ფასი პარიტეტული — აშშ-ში სასოფლო-სამეურნეო პრო-
დუქციაზე დაწესებული ფასების სახელმწიფო რეგულირების
ფორმა, რომელიც მდგომარეობს ძირითადი სახეობის სასოფ-
ლო-სამეურნეო პროდუქციაზე სახელმწიფოს მიერ დაცული
ფასების დონის განსაზღვრაში. დაცული ფასები ცხადდება აშშ-
ის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ. პარიტეტული
ფასის განსაზღვრის ფორმულა ორიენტირებულია ფასების სა-
შუალო შესაბამისობაზე, რომელიც ყალიბდება სასოფლო-სამე-
ურნეო საქონლის გაცვლით წარსულ ათწლეულში ფერმერე-
ბის მიერ შეძენილ საქონელსა და მომსახურებაზე. პარიტე-
ტული ფასი გამოითვლება აშშ-ის ყველა საქონლის მიხედვით
შემდეგნაირად: აღნიშნული წლის წინა ათწლეულის საშუა-
ლო ფერმერული ფასი იყოფა პარიტეტულ ინდექსზე, ე. ი. აღ-
ნიშნული ათწლეულის განმავლობაში სასოფლო-სამეურნეო
პროდუქციის რეალიზაციისათვის ფერმერების მიერ დაღვე-
ნილი ფასების ინდექსსა და ამავე წლებში შეძენილ საქონელ-
ზე გადახდილი ფასების ინდექსებს შორის თანაფარდობაზე.

ფერმერების მიერ სასოფლო-სამეურნეო საქონელზე გაცვლის გზით შეძენილ გადამმუშავებული მრეწველობის პროდუქციაზე ფასების ზრდის მაღალი ტემპების გამო პარიტეტული ფასები სისტემატურად იზრდება.

ფასი საბაზრო — ბაზარზე რეალიზებული საქონლის ღირებულების ფულადი გამოხატულება. ფაქტობრივი ფასი, რომლითაც ხორციელდება საქონლის ყიდვა-გაყიდვა. საბაზრო ფასს არსებითი თავისებურება გააჩნია მონოპოლიის, მათ შორის საერთაშორისო მონოპოლიის შიგნით პროდუქციის რეალიზაციის დროს, კოოპერაციის წესით ნაკეთობის მიწოდებისას. ესაა ე. წ. ტრანსფერტული (გადასაცემი) ფასი, რომელიც გამოიყენება დაბეგვრისაგან თავის არიდების დროს და წარმოადგენს კომპერციულ საიდუმლოს.

ფასი საბითუმო — სავაჭრო და სამრეწველო საწარმოებისათვის, ორგანიზაციებისათვის მსხვილი პარტიების მიყიდვისას საქონლის (მომსახურების) ფასი. იგი განსხვავდება საცალო ფასისაგან, რომელიც ყალიბდება საქონლის (მომსახურების) ინდივიდუალურ მომხმარებელზე მიყიდვისას. საერთაშორისო ვაჭრობაში გარიგებები იშვიათი გამონაკლისის გარდა წარმოადგენს საბითუმო ოპერაციებს და ხორციელდება საბითუმო ან შასზე მნიშვნელოვნად დაბალი ფასებით. საბითუმო ფასი დგინდება მონოპოლისტური გაერთიანებების მიერ. სხვადასხვა საინფორმაციო წყაროებში გამოქვეყნებული საბითუმო ფასები არ შეიძლება განვიხილოთ როგორც ნებისმიერ პირობებში გამოსაყენებელი, მით უფრო, რომ ამ ცნობებს გადასცემენ ფასების აწევით (საქონლის ექსპორტის დროს) ან პირიქით, —

ფასების დაწევით (იმპორტის დროს) დაინტერესებული ფირმები, გამოქვეყნებული საბითუმო ფასები გამოიყენება მხოლოდ ორიენტირებისათვის.

ფასი საკონტრაქტო — ფასი, რომელიც დადგენილია კონტრაქტით და გამოხატულია ექსპორტიორი, იმპორტიორი ან მესამე ქვეყნის ვალუტაში. ფიქსაციის წესის მიხედვით არჩევენ შემდეგი სახის ფასებს: მყარი, მოძრავი, მცოცავი, შემდგომი ფიქსაციის.

მყარი ფასი დგინდება კონტრაქტის ხელმოწერის დროს და არ ექვემდებარება შეცვლას კონტრაქტის მოქმედების პერიოდში.

მოძრავი ფასი ფიქსირდება კონტრაქტის დადების დროს, შეიძლება შემდგომში შეიცვალოს, თუ აღნიშნული საქონლის საბაზრო ფასი მისი მიწოდების დროისათვის შეიცვლება.

მცოცავი ფასი ესაა ფასი, რომელიც გამოითვლება კონტრაქტის შესრულების მომენტში სახელშეკრულებო (საბაზისო) ფასების გადახედვის საშუალებით და კონტრაქტის შესრულების პერიოდში წარმოების დანახარჯებში მომხდარი ცვლილებების გათვალისწინებით. თუ კონტრაქტით გათვალისწინებულია ნაწილობრივი მიწოდებები, მაშინ მცოცავი ფასი გამოითვლება თითოეულ მიწოდებაზე.

ფასი საცნობარო — საბითუმო ფასის სახეობა საშინაო და საერთაშორისო ვაჭრობაში. განსაკუთრებული სახე საცნობარო ფასებისა არის საპრეისკურანტო ფასები, ე. ი. ფასები, რომელიც მოცემულია ფირმების პრეისკურანტებში. საცნობარო ფასი, რომელიც უმრავლეს შემთხვევაში ნომინალურია ან ასახავს

უკვე არსებული გარიგების ფაქტობრივი ფასების ღონეს (გან-
ვლილი კვირის, თვის) მყიდველისათვის და გამყიდველისათვის
კონტრაქტით დასაფიქსირებელი ფასების განსაზღვრისას გამო-
დის ამოსავალი პუნქტის სახით. საცნობარო ფასი ჩვეულებრივ
გამოიყენება საქონლის მცირე პარტიის დაჩქარებული ყიდვა-
გაყიდვისას. მსხვილმასშტაბური სავაჭრო ოპერაციების (დიდი,
რაოდენობით საქონლის რეალიზაციის) დროს საცნობარო
ფასიდან ფასდაკლების სისტემა ხშირად გამოიყენება მზა ნა-
კეთობათა, განსაკუთრებით მანქანებისა და მოწყობილობების
მიწოდებისას. საერთაშორისო ვაჭრობაში მიმოქცევად საქო-
ნელზე არსებული საცნობარო ფასები ქვეყნდება ექსპორტიორი
ფირმების ან სპეციალურ გამოცემებში. საცნობარო ფასების მა-
გალითს, რომელიც ქვეყნდება გაერთიანებული ერების ორგანი-
ზაციის პერიოდულ გამოცემებში, წარმოადგენს ჟურნალ
„Monthly bulletin of statistics“-ში ცალკეული საქონლის
ფასებზე გამოქვეყნებული მონაცემები. ნავთობზე საცნობარო
ფასი ქვეყნდება ჟურნალში „Petroleum economist“; ქიმიურ
საქონელზე — „European chemical news“-ში და ა. შ.

ფასი ხვედრითი — სასაქონლო ან სამომხმარებლო ღირე-
ბულების ერთეულის საშუალო ფასი. იგი წარმოადგენს საერ-
თაშორისო ვაჭრობაში ფასების მოძრაობის სტატისტიკურ მაჩ-
ვენებელს, რომელიც გამოითვლება საერთო სტატისტიკურ წყა-
როებში არსებული ეკონომიკური ინფორმაციის საფუძველზე.
აქ წყაროების უმრავლესობა მოიცავს არა კონკრეტულ ფასებს
ცალკეულ საქონელზე, არამედ მონაცემებს ამა თუ იმ დამზა-
დებული, გაყიდული, გაზიდული ან შემოზიდული საქონლის ღირ-
ებულების და რაოდენობის შესახებ. ამ მონაცემების საფუძ-

ველზე გაიანგარიშება საშუალო ფასები გარკვეული წლები-სათვის. საერთაშორისო ვაჭრობაში ყველაზე ხშირად გამოიყენება საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის მონაცემების საფუძველზე გამოთვლილი ხვედრითი ფასები, რომლებიც საშუალებას იძლევა განისაზღვროს საშუალო ფასი ექსპორტსა და იმპორტზე. იგი გამოითვლება განსაზღვრულ პერიოდში გაზიდული ან შემოზიდული საქონლის ღირებულების შეფარდებით მის რაოდენობასთან. ყველაზე უფრო სწორ ინფორმაციას იძლევა წლიური ხვედრითი ფასები, რომლებიც მიეკუთვნება საგარეო-სავაჭრო ოპერაციების დიდ მოცულობას. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტატისტიკური სამმართველოს მიერ გამოქვეყნებული საექსპორტო ფასების 33 რიგისაგან ხვედრითი ფასის 7 რიგი დადგენილია საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის ბაზაზე. ხვედრითი ფასის დინამიკა შეისწავლება ინდექსების საშუალებით. საერთაშორისო ვაჭრობაში არსებული ფასების ინდექსების რიცხვს, რომლებიც რეგულარულად ქვეყნდება გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ, მიეკუთვნება საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკური მონაცემებით გამოთვლილი II წამყვანი ქვეყნის სამრეწველო ნაკეთობებზე (რომელზეც მოდის მზა პროდუქციის ექსპორტის დაახლოებით 90%) დაწესებული საექსპორტო ფასების ინდექსი. ამ ქვეყნების ოფიციალური ინდექსების ბაზაზე გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტატისტიკური სამმართველო გამოთვლის შესაბამის ნაკრებ ინდექსებს.

ფორვარდული გარიგებანი — სწრაფი სავალუტო ოპერაციები, რომლის დროსაც მხარეები თანხმდებიან ვალუტის დათქმული თანხის ყიდვა-გაყიდვაზე და მის მიწოდებაზე გარიგე-

ბიდან გარკვეული ვადის გასვლის შემდეგ (1, 3, 6 ან 12 თვე) გარიგების მომენტში დაფიქსირებული კურსით.

ფრახტი — ზღვით ტვირთის გადაზიდვაზე დაწესებული გადასახადი. ფრახტი დაითქმება ჩარტერის დადების დროს ან გამოითვლება ტარიფის საფუძველზე. ფრახტი ანაზღაურდება მასის ან მოცულობის ერთეულისაგან დამოკიდებულებით ან გაღატვირთვის საერთო თანხის (ლიუმპსუმი) სახით. ფრახტის მიღების უფლება გემის მფლობელს აქვს საფრახტო ხელშეკრულებით აღებული ვალდებულებების შესრულების შემდეგ. საზოგადოებრივ ნაოსნობაში განსაკუთრებით ძვირფასი ტვირთის გადაზიდვისას ფრახტი გადაიხდება არა მასის ან მოცულობის ერთეულზე, არამედ ტვირთის ღირებულების გარკვეული პროცენტის სახით.

ფრახტის ბაზარი — სატრანსპორტო პროდუქციის მიმოქცევის სფერო. არსებობს ღია საფრახტო ბაზარი, სადაც საზღვაო გადაზიდვის ფასს გააჩნია მსოფლიო ფასის ხასიათი, რომელიც თავისუფლად ყალიბდება მოთხოვნა-მიწოდების მერყეობის საფუძველზე. დღეისათვის მის წილად მოდის საერთაშორისო საზღვაო გადაზიდვების მოცულობის არა უმეტეს 10-15%-ისა. ტვირთის დარჩენილი ნაწილი გადაიზიდება ე. წ. დახურულ საფრახტო ბაზარზე ფლოტით, რომელიც ეკუთვნის მსხვილ-სავაჭრო-სამრეწველო მონოპოლიებს, ან ტონაჟით, რომელიც ღია ბაზრის შემოქმედებისაგან დაცულია სპეციალური სახელმწიფო აქტებით და ა. შ.

ფრახტის განაკვეთი — ტვირთის ერთეულის საზღვაო გადაზიდვის ფასი. საფრახტო განაკვეთის სიდიდე დამოკიდებულია ტვირთის ხასიათზე, რეისის პირობებზე და საფრახტო ბაზრის კონიუნქტურაზე.

ქვითარი სასაქონლო-სასაწყობო — გაიცემა საწყობის მფლობელის მიერ ტვირთის მფლობელზე საქონლის შესანახად მიღების დასადასტურებლად. მაგრამ სასაწყობო ქვითარი-საგან განსხვავებით სასაქონლო-სასაწყობო ქვითარი შედგება ორი, ერთმანეთისაგან განცალკევებული ნაწილისაგან: სასაწყობო და საგირავნო მოწმობა-ვარანტი. საგირავნო მოწმობა გამოიყენება საწყობში არსებული საქონლის საწინდრად ბანკიდან სესხის მიღებისათვის. ასეთ შემთხვევაში საგირავნო მოწმობაზე კეთდება აღნიშვნა გაცემული თანხის და სესხის დაბრუნების ვადის შესახებ, აგრეთვე გადაცემის წარწერა კრედიტორის სახელზე. ვარანტის მფლობელს საქონელზე უფლება აქვს გაცემული სესხის ფარგლებში. სესხის დაბრუნებისას ვარანტი გადაეცემა სასაწყობო მოწმობის მფლობელს. სასაწყობო საწარმოებიდან საქონლის მიღებისათვის ერთდროულად წარდგენილი უნდა იყოს საგირავნო და სასაწყობო მოწმობები. ვარანტი არის საქონელგანმანაწილებელი დოკუმენტი. სხვა პარისათვის ვარანტის გადაცემით მასვე გადაეცემა საქონელზე საკუთრების უფლებაც.

ქვითარი სასაწყობო — დადგენილი გადასახადის საფასურად გარკვეული ვადით ტვირთის შესანახად მიღების დროს სასაწყობო საწარმოს მიერ ტვირთის მფლობელზე ხელწერილის სახით გაცემული საბუთი. სასაწყობო ქვითარი ადასტურებს,

რომ მასში აღნიშნული საქონელი მიღებულია შესანახად, შეტანილია სასაწყობო წიგნში და ექვემდებარება გაცემას უშუალოდ მის მფლობელზე ან გადაცემის წარწერაში აღნიშნულ პირზე.

შეკვეთა — კომერციული დოკუმენტი, რომელშიც მყიდველ-ექსპორტიორი დაწვრილებით მიუთითებს შეკვეთილი საქონლის დამზადებისა და მომზადების ყველა აუცილებელ პირობას, საექსპორტო გარიგების დადებისათვის საჭირო ყველა არსებით ელემენტს.

შეკვეთის დამტკიცება — კომერციული დოკუმენტი, რომელიც წარმოადგენს ექსპორტიორის შეტყობინებას ყოველგვარი შენიშვნის გარეშე შეკვეთის პირობების მიღების შესახებ.

შეკვეთების პორტფელი — მოცემული თარიღისათვის ფირმის შეკვეთების ერთობლიობა. შეკვეთების პორტფელი თავისი სიდიდით (რაოდენობით და ღირებულებით) საშუალებას იძლევა განისაზღვროს ამა თუ იმ ფირმის საწარმოო სიმძლავრე, მისი ადგილი შესაბამისი საქონლის ბაზარზე. შეკვეთების პორტფელის სიდიდე მოწმობს მოცემული ფირმის ტექნიკური შესაძლებლობების დონეზე და სხვა თანაბარ პირობებში გამოშვებული პროდუქციის ხარისხზე. ყველაფერი ეს საშუალებას იძლევა აღნიშნული მაჩვენებელი გამოყენებულ იქნეს როგორც ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი შესაბამისი საქონლის მსოფლიო ბაზრის კონიუნქტურის ანალიზისათვის.

შესაფუთი ფურცელი — მოიცავს თითოეულ სასაქონლო ადგილზე (ყუთში, კოლოფში, კონტეინერში) არსებული საქონლის სახეებისა და ხარისხის ჩამონათვალს. შესაფუთი ფურცელი აუცილებელია იმ შემთხვევაში, როდესაც ერთ შეკვრაში სხვადასხვა ასორტიმენტის საქონელია მოთავსებული. იგი შეკვრაში თავსდება ისე, რომ მყიდველმა ადვილად შეამჩნიოს, ის იდება შეკვრის გარეთა მხარეს სპეციალურად გამოყოფილ ჯიბეში. შესაფუთი ფურცელი მოიცავს შენდევ მონაცემებს: თითოეული ხარისხის საქონლის რაოდენობა (შეკვრაში ცალეზის რიცხვი), შეკვრის ნომერი (ადგილი).

შესაფუთი ფურცელი გამოიყენება ანგარიშ-ფაქტურის დან.მატის სახით იმ შემთხვევაში, როდესაც იგზავნება სხვადასხვა საქონლის დიდი რაოდენობა, ან, როცა განსხვავებულია ცალკეული ინდივიდუალური ადგილის რაოდენობა, წონა ან შიგთავსი. შესაფუთი ფურცელი უნდა განვასხვაოთ საკონტეინერო დატვირთვის სერტიფიკატისაგან, რომელიც გამოიყენება სხვა მიზნით. შესაფუთი ფურცელი და ანგარიშ-ფაქტურა პრაქტიკულად ერთნაირი შინაარსისაა, მათ შორის განსხვავება მხოლოდ ისაა, რომ შესაფუთ ფურცელში არ აღინიშნება ფასი.

შესაფუთ ფურცელს შეიძლება ჰქონდეს საკომპლექტო უწყისის ფორმა. საკომპლექტო უწყისი ჩვეულებრივ მოიცავს სხვადასხვა სასაქონლო ადგილებში შეფუთული მანქანის ნაწილების, კვანძების, აგრეგატების ჩამონათვალს თითოეული ადგილის შედგენილობის აღწერით. საკომპლექტო უწყისს გააჩნია წილადის სახე, რომლის მრიცხველში მითითებულია გატვირთული პარტიის რიგითი ნომერი, ხოლო მნიშვნელში — აღნიშნულ პარტიაში ადგილების რიცხვი. საკომპლექტო უწყი-

ზი დგება დამამზადებელი საწარმოს მიერ საქონლის მთელი პარტიის გადატვირთვამდე.

საქონლის ხარისხობრივი დახასიათება აისახება ხარისხის შესახებ არსებულ სერტიფიკატში, საგარანტიო ვალდებულებაში, გამოცდის ოქმში, გადატვირთვაზე თანხმობაში.

შტურმანის ხელწერილი — გემის მფლობელის მიერ გადასაზიდად ტვირთის მიღების დასტური. იგი გამოიწერება კაპიტანის თანაშემწის მიერ გემის ბორტზე საქონლის კონკრეტული პარტიის მიღების დასადასტურებლად. ხელწერილში აღწერილია საქონლის გარეგნული მდგომარეობა. იგი გადამზიდს აძლევს უფლებას გასცეს კონოსამენტი. მასში აისახება გემის მეპატრონის კონტროლიორების მიერ დასატვირთად საქონლის მიღებისას და დატვირთვის დროს ჩატარებული შეჩოქებების შედეგები. შტურმანის ხელწერილი ტვირთის გამგზავნის ეძლევა კონოსამენტის მზადყოფნამდე ან „გემის ბორტის გასწვრივ“ საქონლის მიწოდებისას. შტურმანის ხელწერილი არ წარმოადგენს საქონლის გამანაწილებელ დოკუმენტს, აძიტომ გემის მფლობელს შეუძლია კონოსამენტი გასცეს ისე, რომ არ მოითხოვოს შტურმანის ხელწერილის დაბრუნება.

„ხარი“ — სპეკულანტი, რომელიც ვარაუდობს რა უახლოეს პერიოდში ფასების მომატებას, შეისყიდის ან ინახავს ადრე შესყიდულ კონტრაქტებს. ტერმინი ვრცელდება აგრეთვე ყველა იმ პირზე, ვინც ვარაუდობს ფასების მომატებას.

ჩარტერი — დოკუმენტი, რომელიც ადასტურებს დაფრაზტვის ხელშეკრულების არსებობას და შინაარსს. საფრაზტო გა-

რიგების სახეების მიხედვით არჩევენ რეისულ ჩარტერს, ტაიმ-ჩარტერს, ბერბოუტს და დიმაიზ-ჩარტერს. არსებობს ჩარტერის სტანდარტული ფორმები, რომლებიც გამოიყენება გარკვეული სახის ტვირთის გადაზიდვის დროს.

ჰააგის წესები — ძირითადი დებულებები, რომლებიც განსაზღვრავს გემის მეპატრონის პასუხისმგებლობას კონოსამენ-ტით ტვირთის გადაზიდვისას. ჰააგის წესებს აკრიტიკებენ გა-დასაზიდად მიღებულ ტვირთზე გემის მეპატრონის პასუხისმგებ-ლობის შემზღუდველი სტატიების გამო. ამასთან დაკავშირებით 1978 წელს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ეგიდით ჰა-მბურგის წესების სახით მიღებულ იქნა უფრო რადიკალური დოკუმენტები, რომლებიც ტვირთზე გემის მეპატრონის პასუ-ხისმგებლობას ითვალისწინებს.

ჰეჯირება — ტერმინი, რომელიც საბანკო, საბირჟო და კომერციულ პრაქტიკაში გამოიყენება საკურსო დანაკარგების თავიდან აცილების სხვადასხვა მეთოდების აღნიშვნისათვის (სავალუტო რისკის დაზღვევა უცხოურ ვალუტაში შემხვედრი მოთხოვნებისა და ვალდებულებების შექმნის გზით). ჰეჯირე-ბის რამდენადმე ვავრცელებული სახეა სწრაფი (ფორვარდული) სავალუტო გარიგებების დადება.

რედაქტორი: ეკონომიკურ-მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფ. ი. სავინოვი
„რეზულტანტი“ დ. ვერულეიშვილი

გადაეცა წარმოებას 16.04.92, ხელმოწერილია დასაბეჭდად 14.09.92, ქალაქ-
დი საწიგნე-საეურნაღე. ფორმატი 70X108¹/₃₂, 2,125 ნაბ. თაბახი, ბეკდღის
ხერხი მაღალი. ტირაჟი 10.000. შეკვ. № 1025.

სბ № 4952

საქართველოს ჟურნალ-გაზეთების გამომცემლობა
„საწმობლოს“ სტამბა, თბილისი, მ. კოსტაეას № 14